

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

KAROLIS KITOVAS

II kurso studentas

**RUSIJOS KLANŲ KOVA – SANTYKIS TARP VIDAUS IR UŽSIENIO
POLITIKOS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. D. Šlekys

Vilnius, 2018

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis magistro darbas *Rusijos klanų kova – santykis tarp vidaus ir užsienio politikos* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Karolis Kitovas

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Kitovas K. Rusijos klanų kova – santykis tarp vidaus ir užsienio politikos:

Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas D. Šlekys. – V., 2018. – 56 p.

Reikšminiai žodžiai: Rusijos užsienio politika, neformalių klanų analizė, neoklasikinis realizmas, valstybės pajėgumai, proceso analizė, klanų kova, valstybės elito įsitikinimai, realizmo fasadas

Šiame darbe analizuojamas Rusijos klanų poveikis užsienio politikos formavimui. Remiantis sisteminės proceso analizės metodu yra pasitelkiama neoklasikinio realizmo teorija, siekiant atsekti priežastinių ryšių grandinę, kurioje klanų kova veikia užsienio politikos formavimą. Neorealizmo ir valstybės pajėgumų analizės sintezė papildė neoklasikinio realizmo teorijos požiūrį.

Argumentuojama, jog Rusijos užsienio politikos formavime svarbų vaidmenį turi valstybės elito įsitikinimų klasteris, kurio pagrindinis dėmuo yra klanai. Klanų kova dėl įsitvirtinimo Rusijos valdžios struktūrose, buvo kertinis faktorius, lemiantis pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio Rusijos užsienio politikoje pasikeitimą į transimperialistinį požiūrį.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Literatūros lauko apžvalga	7
2. Metodologija	15
3. Teorijos apibrėžimas	18
3.1. Rusijos užsienio politika neorealizmo perspektyvoje.....	18
3.2. Rusijos pajėgumų analizė	23
3.3. Neoklasikinis realizmas	26
4. Svarbiausi Rusijos užsienio politikos faktoriai	29
4.1. Tarptautinės sistemos rėmai.....	29
4.2. Valstybės elito įsitikinimai	31
5. Klanų kovos atsekimas užsienio politikoje	33
5.1. V. Putino mitologija.....	34
5.2. Kas valdo Rusiją?	37
5.3. Siloviki iškilimas	40
6. Klanų kovos poveikio procesas.....	43
Išvados.....	48
Literatūros sąrašas	51
SUMMARY	55

Įvadas

Rusijos Federacijos plotas siekia virš 17 milijonų kvadratinų kilometrų, o populiacija virš 143 milijonų. Nors bendrasis vidaus produktas, pastaruoju metu, svyruoja, jis vis vien išlieka virš 1,5 milijardų JAV dolerių.¹ Šie aspektai leidžia laikyti Rusiją didžiaja valstybe pasaulyje ir šiame amžiuje, apie tai yra nuolatos primenama. Rusijos užsienio politika turi aiškiai matomą poveikį dabartiniame pasaulyje. Veiksmų padariniai yra išlikę po Rusijos-Gruzijos karo, kur Pietų Osetijos ir Abchazijos regionų statusas yra tarptautinių ginčų objektas, taip pat ir po Ukrainos krizės, kur okupacija Krymo pusiasalyje vis dar tęsiasi, o pastaruoju metu daugiausiai diskusijų vyksta dėl intervencijų į Sirijos teritoriją.

Kaip tai pademonstravo John Mearsheimer straipsnis išėjęs po Krymo aneksijos², Rusijos veiksmus tarptautinėje erdvėje yra populiariu analizuoti pasitelkiant neorealizmo perspektyvą. Visgi, toks požiūris į tarptautinius santykius, supaprastina Rusijos užsienio politikos analizę, nes valstybė yra suvokiama tik kaip racionaliai reaguojanti į pokyčius tarptautinėje sistemoje ir sekanti savo nacionaliniu interesu. Tačiau galima būtų pateikti alternatyvų požiūrį ir argumentuoti, jog Rusijos užsienio politika yra paremta asmenybės kultu arba individų, o ne nacionaliniais interesais, nes daugelis veiksmų yra neigiami Rusijos valstybės pozicijoms.³

Siekiant geriau suvokti Rusijos užsienio politiką, reikia nepasiduoti deterministinei logikai ir žvelgti giliau, atsižvelgiant į vidinius veiksnius. Šiam tikslui puikiai pasitarnauja neoklasikinis realizmas, kuris apjungia struktūrinių ir vidinių poveikių svarbą užsienio politikos formavime. Rusijoje valdžia yra išnaudojama individualių interesų naudai, kas yra matoma per susistumdymą tarp klanų, kuris remiasi ne į formalias institucijas, o į santykį su Vladimiru Putinu.⁴ Tokio pobūdžio sistema leidžia suabejoti racionalumo prielaida ir suformuoja **pagrindinį klausimą – kaip klanų kova Rusijos valdžioje veikia užsienio politikos formavimą?** Mokslinio tyrimo ribose nebus bandoma surasti vienintelio paaiškinimo Rusijos užsienio politikai, tačiau bus įvedamas klanų analizės vienetas kaip svarbus klasteris neoklasikinio realizmo rėmuose.

Siekiant apginti teiginį, jog Rusijos klanų analizė padeda atskleisti vidinį klanų kovos poveikį užsienio politikos formavimo procesui, neoklasikinio realizmo perspektyvoje, pradžioje turės būti

¹ OECD Data, „Russian Federation“, <https://data.oecd.org/russian-federation.htm#profile-economy> [Žiūrėta 2018 04 17]

² John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault“, 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> [Žiūrėta 2018 04 17]

³ Daniel W. Drezner, „Dear realists: please explain Russia“, 2012, <http://foreignpolicy.com/2012/06/28/dear-realists-please-explain-russia/> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁴ Karen Dawisha, „Is Russia’s Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, *Post-Soviet Affairs*, 27 (4), 2013, 331-365.

sukurtas tvirtas teorinis pagrindas, kuris leistų kiek įmanoma objektyviau analizuoti neformalius tinklus Rusijoje. Neorealizmo teorija bus pasitelkta, norint apibrėžti tarptautinės sistemos efektus, darančius įtaką Rusijos Federacijai, tačiau tai bus atsveriamą analizuojant vidinius faktorius, per valstybės pajėgumų (angl. state capacity) analizę. Abiejų požiūrių prielaidos papildys neoklasikinio realizmo teoriją, siekiant išsiaiškinti kaip vidinis įsiterpiantis kintamasis veikia užsienio politikos formavimą. Šių uždavinių dėka bus pasiektas darbo tikslas atrasti priežastinių ryšių grandinę, kurioje Rusijos klanai veikia užsienio politikos formavimą.

1. Literatūros lauko apžvalga

Teorijų, bandančių paaiškinti tarptautinius santykius, pasirinkimas yra platus, visgi analizuojant didžiąsias valstybes dažnai yra pasitelkiama konkreti teorinė prieiga. Realizmas tarptautiniuose santykiuose gali būti atsekamas iki Niccolo Machiavelli'o laikų šešioliktame amžiuje. Dar Thomas Hobbes'as savo kūrinyje *Leviatanas* 1651-aisiais metais kalbėjo, kaip žmonės gali susiburti į vieningus darinius – valstybes – atiduodami dalį savo laisvės vienam suverenui vardan saugumo.⁵ Nors realizmas kaip tarptautinių santykių disciplina įsitvirtino tik Antrojo pasaulinio karo metu, pagrindinėmis teorijos prielaidomis buvo disponuojama ir ankstesniuose kūriniuose.⁶ Valstybė tapo pagrindiniu vienetu tarptautiniuose santykiuose ir, kadangi tuo metu nebuvo aukštesnės jėgos virš valstybės, daugelis tolimesnių autorių galėjo postuliuoti, jog tarptautinė erdvė yra anarchiška.

Visgi, David Lake argumentavo, jog tarptautiniuose santykiuose egzistuoja hierarchijos forma – valstybės atsiduoda vienam suverenui, kuris, dažniausiai, yra tuometinis hegemonas.⁷ Tai gali būti aiškinama ir per Pax-Britannica ar, kai kurių autorių teigimu, neseniai užsibaigusią, Pax-Americana. Autoritetas šiuo atveju tampa valstybės galios išraiška ir jis yra siejamas su tam tikra legitimumo potekste. D. Lake teigia, jog Jungtinėms Amerikos Valstijoms (toliau: JAV) pradėjus karą su Iraku, pastarosios, kaip pasaulio hegemonės, legitimumas krito ir nuo valstybės gali būti lengvai nusisukama.⁸ JAV, kaip pasaulio policininkės, statusas yra nuolat diskutuojama tema įvairių įvykių apsuptyje.

Lygiai tokiu pačiu principu, kaip ir JAV statuso klausimas tarptautinėje erdvėje, akademinėje bendruomenėje realizmo paaiškinamumo galia yra vis permąstoma idėja. Diskusijos dėl tarptautinės

⁵ David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, London: Cornell University Press, 2011, 7-8.

⁶ Michael Doyle, *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, London: W. W. Norton & Company, 1997, 41–204.

⁷ Lake, *Hierarchy in International Relations*, 8-9.

⁸ Ten pat, 3-4.

erdvės struktūros bei užsienio politiką lemiančių veiksnių, vyksta nuolatos. Realizmas yra deterministinė teorija, kurios perspektyvoje galima nuspėti valstybės veiksmus dedukciniu būdu. Šiuo metu, būtent, neorealizmas yra laikomas vienu iš įtakingiausių tarptautinių santykių teorijų, kartu su neoliberalizmu.⁹

Neorealizmas, arba kitaip struktūrinis realizmas, yra skirstomas į puolamąjį ir gynybinį. Pagal puolamojo realizmo atstovą John Mearsheimer'į, pagrindinis neorealizmo principas yra supratimas, jog tarptautinėje sistemoje vyrauja anarchija, kurioje svarbiausios yra didžiosios valstybės, turinčios karinę galią. Pačios valstybės niekad nėra tikros dėl kitų valstybių ketinimų, kas sukuria nuolatinės baimės, dėl savo saugumo, situaciją. Carl von Clausewitz'as, kalbėdamas apie karą, teigė, jog trys ketvirtadaliai faktorių į kuriuos atsiremia kariniai veiksmai yra neaiškūs, arba kitaip, paslėpti po „karo rūkų“.¹⁰ Valstybių svarbiausias tikslas yra išlikimas ir jos veikia kaip racionalūs veikėjai – kiekvienas veiksmas yra apskaičiuotas ir tarnaujantis pagrindiniams valstybės interesams.¹¹ Yra suvokiama, jog galia gali užtikrinti išlikimą, dėl to yra siekiamas regioninės hegemonės statusas, tačiau, siekiant galios, yra kuriama saugumo dilema. Savo ruožtu, gynybinis realizmas, kurio atstovu yra laikomas Kenneth Waltz, seka pagrindiniais išdėstytais puolamojo realizmo principais, tik esminis skirtumas yra pakankamas galios kiekis. Gynybinis realizmas teigia, jog valstybės nesiekia turėti kiek įmanoma daugiau galios ir taip maksimizuoti savo saugumą. Valstybės siekia turėti sąlyginę galią, kad būtų išlaikomas galios balansas tarptautinėje erdvėje.¹²

Tiek puolamojo, tiek gynybinio realizmo teorijos dalinasi bendra idėja, dėl tarptautinių santykių struktūros, kaip nepriklausomojo kintamojo. Didžiosios valstybės tampa realizmo teorijos ašine dalimi, o jų veiksmai yra nulemiami anarchiškos erdvės pokyčių. Minėtuoju JAV, kaip pasaulio hegemono, pasitraukimo atveju, struktūrinis realizmas teigtų, jog tarptautinių santykių sistemoje įvyko lūžis ir yra pažeidžiamas galios balansas, kuris palieka galios vakuumą skirtinguose pasaulio regionuose. Todėl valstybės ar siekdamos didinti savo galią, ar norėdamos subalansuoti tarptautinę sistemą, turėtų siekti užpildyti atsiradusį galios vakuumą.

Paraleliai, po Sovietų Sąjungos griūties, į tarptautinės sistemos paviršių siekia pakilti dar viena valstybė, kurios veiksmai dažniausiai yra analizuojami per realizmo teorijos prizmę. Rusijos Federacija šiame amžiuje pasižymėjo įdomiomis užsienio politikos kryptimis, kurios pasireiškia per 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karą, 2014 m. Ukrainos krizę bei karinę intervenciją į Siriją 2015 m.

⁹ Robert Powell, „Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate“, *International Organization*, 48 (2), 1994, 313–344.

¹⁰ Carl von Clausewitz, *On war*, Princeton: Princeton University Press, 1989, 41-56.

¹¹ József Golovics, „Contemporary Realism in Theory and Practice. The Case of the Ukrainian Crisis“, 2017, <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/142-nemzetkozi-gazdasag-es-tarsadalom/907-contemporary-realism-in-theory-and-practice-the-case-of-the-ukrainian-crisis> [Žiūrėta 2018 04 16]

¹² Ten pat.

Realizmo požiūriu, dabartinė situacija skatina nežinomybę dėl Amerikos dominavimo tarptautinėje sistemoje ir galimybės išlaikyti vienpolį pasaulį. Reaguodama į šias sąlygas, Rusija siekė persvarstyti Šaltojo karo baigtį ir atsisuko į Artimuosius Rytus.¹³ Žinoma, Rusijos veiksmai buvo analizuojami ir pasitelkiant kitas teorines prieigas, kaip Andrei Tsygankov Rusijos užsienio politikos konstruktyvizmo teorija, kuri yra paremta sukonstruota Rusijos garbės idėja¹⁴, arba paaiškinimais kylančiais iš liberalizmo tradicijos atstovų, kurie daugiau dėmesio skiria režimo specifikai.¹⁵ Tačiau ir prieš kelis metus, po Ukrainos įvykių 2014 metais, dauguma akademinų straipsnių pradėjo interpretuoti įvykių priežastis pasitelkdamis realistinę pasaulėžiūrą, tarp jų ir John Mearsheimer straipsnis, kuriame puolamojo realizmo logikoje, situacija yra paaiškinama pasitelkiant saugumo dilemos koncepciją.¹⁶ Projektuojama NATO plėtra Ukrainoje, noras įstoti į Europos Sąjungą bei nuolatinis „Vakarų“ valstybių įsitraukimas į suverenios Ukrainos demokratinius judėjimus nuo 2004 metų, Rusijoje kėlė saugumo klausimus. Didžioji valstybė reaguodama į struktūros spaudimą ėmėsi veiksmų, kad būtų užtikrintas jos išlikimas.

Visgi neorealizmo teorijos priežastingumo aiškinimas, pasitelkiant tarptautinę sistemą kaip nepriklausomą kintamąjį, o unitarines, vieningas valstybes kaip priklausomąjį, turi savo paaiškinamumo problemų. Galima argumentuoti, jog nėra konkrečių įrodymų, jog Europos Sąjunga ar NATO aljansas siekia „perimti“ Ukrainą iš Rusijos į savo įtakos sferą.¹⁷ Tuo metu Ukraina nebuvo ant įstojimo į ES slenksčio, tai būtų buvęs ilgas procesas ir, tuo pačiu, apie Ukrainos narystę NATO net nebuvo nuosekliai diskutuojama. Ar Rusijos veiksmai Ukrainoje tikrai buvo paremti racionaliu apskaičiavimu ir siekiami nacionalinių interesų labui? Ironiška, tačiau galima teigti, jog Rusijos agresija prieš Ukrainos valstybę, ją pačią pastatė į tarptautinės sistemos grėsmių sąrašo viršų, kas lėmė mobilizuotas NATO pajėgas.¹⁸ Jeigu Vladimiro Putino siekis buvo sustabdyti NATO galią, neleidžiant organizacijai plėstis – jis pasiekė priešingą efektą. 2014 metų Krymo aneksijos ir karo Rytų Ukrainoje atvejis parodo, jog Rusijos užsienio politika nėra pilnai paaiškinama pasitelkiant realizmo doktriną.

¹³ Alexander Korolev, „Theories of Non-Balancing and Russia’s Foreign Policy“, *Journal of Strategic Studies*, DOI: 10.1080/01402390.2017.1283614, 2017, 12-21.

¹⁴ Alexander Cooley, „Russia and the West from Alexander to Putin: Honor in International Relation“, *Slavic Review* 73 (1), 2014, 206–208.

¹⁵ Simon Allcock, „Explaining Russia’s Intervention in Syria in September 2015“, 2016, <https://www.e-ir.info/2016/02/28/explaining-russias-intervention-in-syria-in-september-2015/> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹⁶ John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault“, 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹⁷ Alexander Motyl, „Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine“, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/03/03/five-fatal-flaws-in-realist-analysis-of-russia-and-ukraine/?utm_term=.140dafc44963 [Žiūrėta 2018 04 17]

¹⁸ Chris Dunnett, „A Reply to John Mearsheimer: Putin is Not a Realist“, Ukraine Crisis Media Center, 2014, <http://uacrisis.org/9283-reply-john-mearsheimer-putin-realist> [Žiūrėta 2018 04 17]

Realizmo šalininkų pateikiami argumentai yra stiprūs, tačiau jaučiamas trūkstamas papildomas analizės vienetas. Ukrainos krizė demonstruoja, jog užsienio politika yra formuojama ne tik pagal vieningą valstybės interesą, reaguojant į struktūrinius spaudimus. Atrandami ir papildomi faktoriai, kurie galimai veikia valstybės veiksmus. Šiuo atveju, neįtikinamai skamba argumentas, jog tarptautinė sistema tiesiogiai veikia užsienio politiką, nes po užsienio politika slepiasi individai, institucijos su sava veikimo logika, savais spaudimo mechanizmais.

Peter Gourevitch teigė, jog tarptautinė sistema yra ne tik vidinės politikos padarinys bet ir jos priešastis.¹⁹ Taip yra sukuriamas savitarpiškumo įvaizdis, kuomet ekonominiai santykiai ir karinis spaudimas gali apriboti vidinės politikos pasirinkimus. Imant Rusija kaip pavyzdį, galima teigti, jog pastarosios priklausomybė nuo natūralių išteklių yra veikiama tarptautinės sistemos – naftos kainų pokytis, dujų pirkimo pagreičiai – ir šie veiksniai veikia vidaus politiką, ypač kalbant apie ekonomiškai neracionalius monomiestus. Pastarieji miestai yra nekonkurencingi, tačiau, kadangi juose įkurtose gamyklose ar įmonėse dirba didžioji dalis konkretaus miesto gyventojų, norint išlaikyti patenkintą visuomenę, valstybė subsidijuoja nepelningas gamyklas, kas yra stipriai veikiama iš eksportuojamų žaliavų gaunamų lėšų. Šioje vietoje atsiranda ir vidaus politikos specifika, kas siejasi su P. Gourevitch išdėstyta mintimi, jog tarptautiniai poveikiai gali būti stiprūs, tačiau jie nėra visiškai determinuojantys faktoriai.²⁰

Wayne Sandholtz ir Mark Gray analizavo Rusijos atvejį, kitu aspektu teigdami, jog kuo daugiau valstybė yra įsitraukusi į tarptautinę visuomenę, tuo daugiau pradeda veikti du spaudimo lygmenys – ekonominis ir normatyvinis, kurie mažina korupcijos potencialą. Pirmasis lygmuo daugiau veikia kaštų ir naudos analizę per ekonomines transakcijas, o antrasis daugiau kalba apie korupcija kaip tarptautinėje visuomenėje stigmatizuojamą praktiką.²¹ Tęsiant analizę Rusijos pavyzdžiu, pastaroji noriai neveikia tarptautinių organizacijų platformoje, nebent tai yra akivaizdus nacionalinių interesų ar galios demonstravimo įrankis, kaip, tarkime, Jungtinių Tautų saugumo taryba. Tai iš vienos pusės gali būti suvokiama kaip išorinio spaudimo padarinys, normatyvinis spaudimas, kuriam natūraliai gali būti priešinamasi. Iš kitos pusės, vidinė valstybės sąranga, kurioje klesti korupcija gali paprasčiausiai blokuoti iniciatyvas.

Šiuo atveju, galima paminėti neoliberalizmą, kaip atsvarą neorealistiniam aiškinimui. Visgi, dauguma egzistuojančios literatūros analizavo vidinių padarinių poveikį išoriniams arba formavo apibendrinimus, jog nacionaliniai ir tarptautiniai lygmenys yra kažkaip susiję. Karl Deutsch ir Ernst

¹⁹ Peter Gourevitch, „The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics“, *International Organization*, 32(4), 1978, 881-912.

²⁰ Ten pat.

²¹ Wayne Sandholtz ir Mark M. Gray, „International Integration and National Corruption“, *International Organization*, 57(4), 2003, 761-800.

Hass daugiau pabrėžė interesų grupių vaidmenį Europos integracijos procese²², kai tuo tarpu, klasikas Robert Keohane rašė apie tarptautinių organizacijų poveikį valstybių politikai.²³ Pati užsienio politika gali būti apibrėžiama kaip oficialių išorinių santykių suma, vykdoma nepriklausomo veikėjo, dažniausiai valstybės, tarptautiniuose santykiuose.²⁴ Tai gali būti kariniai veiksmai, prekyba, humanitariniai veiksmai ar kita. Vidaus politika daugeliu atžvilgių yra pamatas užsienio politikai. Andrew Moravcsik prisidėjo prie diskusijos teigdamas, jog sisteminėse teorijose, racionalios valstybės su nustatytais aiškiais preferencijomis, reaguoja į tarptautinę erdvę. Visgi, racionalumo prielaida leidžia manyti, jog valstybės preferencijų pokytis, kuris reikalauja vidinių struktūrų analizės keičia ir užsienio politiką. Sąveika tarp valstybių slypi vidaus institucinėse ir politinėse sistemose.²⁵

Tačiau valstybės užsienio politikos nepaaiškinsi tik per vidines institucijas, nes jos yra veikiamos ir struktūrinių poveikių. Robert Putnam į problemą pažiūrėjo radikaliau, teigdamas, jog nėra prasmės diskutuoti ar vidus veikia išorę, ar atvirkščiai, žymiai įdomesnis klausimas yra kaip tai daroma.²⁶ Jeigu į valstybę žiūrime per neorealistinę perspektyvą, kaip į juodąją dėžę, nepamatysime priežastinio jungimo, tuo tarpu, jeigu žiūrėsime tik į vidų, prarasime tarptautinės sistemos daromus efektus. Abu dalykai turi būti derinami, kad konkrečiu atveju būtų nustatyta priežasčių grandinė.

Šiuo atveju neoklasikinis realizmas tampa teorija, kuri gali tiksliau įvertinti Rusijos užsienio politiką. Šios teorijos rėmuose akcentuojamas savitarpisumas tarp vidinių ir išorinių veiksnių ir ieškomi esminiai lūžiai veikiantis valstybių elgseną. Pradžioje turi būti apibrėžta tarptautinė sistema, kurioje yra veikiamas. Sistema kuria apribojimus ir galimybes, tačiau ji nėra deterministinė. Šioje vietoje įsiterpia valstybės vidinė sąranga, kurioje atkreipiamas dėmesys į klasterius, kurie duotuoju momentu gali veikti užsienio politikos pasirinkimus. Sekant neorealizmo priežastingumo logiką, tarptautinė sistema yra laikoma nepriklausomu kintamuoju, kuris veikia priklausomąjį kintamąjį – užsienio politiką. Neoklasikinis realizmas neatmeta sistemos poveikio ir stengiasi nuo jo atsispirti. Valstybės nesiekia saugumo, o reaguoja į neaiškumus tarptautinėje anarchiškoje sistemoje, norėdamos kontroliuoti ir valdyti išorinius veiksnius.²⁷ Visgi, kaip jau buvo paminėta, negalima analizuoti tik išorinių veiksnių, dėl to neorealisticinis paaiškinimas nėra pakankamas. Valstybė

²² Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957*, California: Stanford University Press, 1958.

²³ Robert O. Keohane ir Joseph S. Nye, „Power and Interdependence“, *International Organization*, 41 (4), 1987, 725-753.

²⁴ Zaara Zain Hussain, „The effect of domestic politics on foreign policy decision making“, 2011, <http://www.e-ir.info/2011/02/07/the-effect-of-domestic-politics-on-foreign-policy-decision-making/> [Žiūrėta 2018 04 17]

²⁵ Andrew Moravcsik, „From the Outside In: International Relations and the „Obsolescence“ of Comparative Politics“, 1996, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/apsa-cp.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

²⁶ Robert D. Putnam, *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*, *International Organization*, 42(3), 1988, 432-433.

²⁷ Gideon Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics*, 51 (1), 1998, 144-172.

neoklasikiniame realizme tampa įsiterpiančiu kintamuoju ir funkcionuoja kaip grandis, kuri persiunčia, medijuoja ir keičia užsienio politiką reaguodama į išorines jėgas.²⁸ Įvedant įsiterpiantį kintamąjį, kaip analizės vienetą, jam yra suteikiamos papildomos charakteristikos, todėl apibrėžiama, jog valstybės nėra nei racionalūs, nei nuoseklūs veikėjai. Jos veikia tarptautinės sistemos pateikiamuose rėmuose, todėl reikia analizuoti valstybės veikėjų suvokimą, kuris yra formuojamas vidinių ir išorinių veiksmų.²⁹

Rusijos Federacijos vidiniai veiksniai yra pakankamai komplikuoti. David White teigė, jog Rusijos valstybės pajėgumai (angl. state capacity) yra silpni, bet režimas išlieka stiprus. Svarbiausias aspektas yra rentų perskirstymas naftos ir dujų sektoriuose, aukšto korupcijos lygio palaikymas, politinės opozicijos mažinimas bei režimo palaikymo kėlimas per nacionalistinius ir ekonominius faktorius.³⁰ Žinoma, pats Rusijos režimo pobūdis yra ir buvo debatų klausimas, o akademinėje literatūroje jis turėjo įvairius epitetus. Rusija buvo analizuojama kaip neopatrimonialistinė valstybė, kurios išsilaikymas yra priklausomas nuo valdžios elito konsolidavimo ir ryšio su visuomene užmezgimo.³¹ Taip pat, su *siloviki* (liet. silovikai), arba galios struktūrų atstovų, iškilimu į valdžią, diskutuota dėl valstybės režimo prilyginimo militokratijai.³² Kiti autoriai pasiūlė korporatyvistinio-kleptokratiškojo režimo apibūdinimą³³. Visi specifiniai Rusijos režimo apibūdinimai dažnai yra priskiriami po skėtiniu hibridinio režimo apibrėžimu,³⁴ nepriklausomai nuo to fakto, jau yra klausama ar tai vis dar yra tinkamas apibūdinimas, iš pažiūros, vis autokratiškesniam režimui.³⁵ Tuo tarpu Rusijoje dažnai yra minimas suverenios demokratijos terminas.³⁶

Neorealizmas redukuotą Rusijos vidinę specifiką į tvirtą, centralizuotą, vieningą valdžią, kuri racionaliai priima sprendimus. Tokiam naratyvui sustiprinti dažnai yra pasitelkiama Vladimiro Putino atėjimo į valdžią istoriją, kurioje buvo centralizuota valdžia, nubausti oligarchai ir suformuotas bendras nacionalinis interesas.³⁷ Tačiau įvedant vidinių aspektų analizę, galima postuliuoti, jog

²⁸ Mariana Carpes, „From breadcrumbs to threads of wool: Building a neoclassical realist approach for the study of regional powers nuclear choices“, 2014, <https://d-nb.info/1081768150/34> [Žiūrėta 2018 04 17]

²⁹ Ten pat.

³⁰ David White, „State capacity and regime resilience in Putin’s Russia“, *International Political Science Review*, 39 (1), 2018, 130-143.

³¹ David White ir Marc Herzog, „Examining state capacity in the context of electoral authoritarianism, regime formation and consolidation in Russia and Turkey“, *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (4), 2016, 551-569.

³² Brian D. Taylor, *State Building in Putin’s Russia: Policing and Coercion after Communism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, 36-37.

³³ Dawisha, „Is Russia’s Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, 331-365.

³⁴ Gerald M. Easter, „Preference for Presidentialism: Postcommunist Regime Change in Russia and the NIS“, *World Politics*, 49 (2), 1997, 184-211.

³⁵ Luke March, „Managing Opposition in a Hybrid Regime: Just Russia and Parastatal Opposition“, *Slavic Review*, 68 (3), 2009, 504-527.

³⁶ Adam Przeworski, *Democracy in a Russian Mirror*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 13-25.

³⁷ Lucan A. Way, „Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine“, *World Politics*, 57 (2), 2005, 231-261.

Rusijos valdžia nėra sukaupta tik Putino rankose, kaip populiariu manyti, valdžia nėra vieninga, turinti skirtingus interesus, priklausomybę nuo ekonominės situacijos pokyčiu bei specifinį santykį su elektoratu.

Rusijos režimo specifika sufleruoja, jog ji nėra konsoliduota, dėl to sunku analizuoti Rusiją kaip racionalią, unitarinę valstybę. Nors dalis literatūros analizuoja Rusiją, kaip turinčią vieningą elitą po vieningu, racionalių prezidentu, kitų autorių, kaip Karen Dawisha, teigimu realybė yra kitokia. Rusijos Federacija yra apibrėžiama kaip netvarkinga demokratija, o jos užsienio politika kaip nevieninga. Natūralu, jog gali būti keliamas klausimas – kas iš tikrųjų valdo Rusiją. Nors iš vienos pusės atrodytų, kad Rusija turi senas stabilizuotas institucijas, kurių tikslas yra atstovauti užsienyje, tačiau valdžioje yra susiformavusios elito grupės, kurių darbas yra ir atstovauti ir praturėti iš valstybės biudžeto.³⁸

Tai leidžia manyti, jog Rusijos specifinis režimas, leidžia visus svarbius vidinius ar užsienio politikos sprendimus priimti nedidelei, neišrinktai biurokratų klanų grupei aplink V. Putiną.³⁹ Paties klando apibrėžimas yra pakankamai abstraktus ir daugiau siejamas su asmeninių kontaktų tinklu. V. Putinas veikia kaip arbitras visų klanų kovoje. Rusijos elito klanai veikia po formalių politinių institucijų fasadu – teismai, prezidentūra ir Duma. Vietoje teisminės sistemos, klanai turi „supratimą“, kyšius ir korupciją. Pasitikėjimas yra užtikrinimas per santuokas, paslapčių apsaugą ar kompromatą.⁴⁰ Iš esmės korupcija Rusijos valdžioje leidžia apeiti komplikuoatą biurokratinę Rusijos sistemą⁴¹, kas leidžia manyti, jog neformalūs klanų tinklai turi didesnę įtaką politikos formavimui.

Žinoma, negalima panaikinti formalios institucinės sąrangos kaip analizės vieneto ir teigti, jog klanai nieko nekontroliuojami veikia valdžioje. Be institucijų, pilietinė visuomenė irgi veikia kaip kontrolės mechanizmas, tačiau panašu, jog Rusijos valdžia daugiau dėmesio teikia ne demokratijos konsolidavimui, o valstybės formavimui.⁴² Dėl šios priežasties nėra aišku ar V. Putinas sugebės ir ar, apskritai, sieks įtvirtinti valstybę, kuri veiks per institucijas, o ne per asmeninius tinklus. Analizuojant visuomenės įtraukimą į politikos sferą, galima demonstruoti įdomią judėjimo kryptį, kuomet Rusijoje 1990 metais egzistavo 20 dienraščių su idėjomis nuo liberalizmo iki stalinizmo, o dabar yra matomi

³⁸ Dawisha, „Is Russia's Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, 331-365.

³⁹ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁴⁰ Donald N. Jensen, „Russian Clans' Ongoing Feud“, Institute of Modern Russia, 2013, <https://imrussia.org/en/politics/489-russian-clans-ongoing-feud> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁴¹ Serguei Cheloukhine ir Joseph King, Corruption networks as a sphere of investment activities in modern Russia, *Communist and Post-Communist Studies*, 40 (1), 2007, 107-122.

⁴² S. Mohsin Hashim, „Putin's Etatization project and limits to democratic reforms in Russia“, *Communist and Post-Communist Studies*, 38 (1), 2005, 25-48.

20 televizijos kanalų tiesiogiai ar netiesiogiai valdomų Kremliaus.⁴³ Tačiau negalima redukuoti Rusijos valdžios iki despotinės diktatūros, kadangi vidiniai spaudimai yra nuolatos jaučiami ir elitas susiduria su rinkimų, medijos bei valstybės dilemomis.⁴⁴

Pagal A. Moravcsik valstybė yra atstovaujanti (tai nebūtinai reiškia, jog ji yra demokratiška, bet, greičiau, atstovaujanti skirtingas galios grupes, idėjas, kurios egzistuoja duotuoju momentu) institucija, nuolatos jaučianti skirtingų galių viduje spaudimą.⁴⁵ Tai nereiškia, jog tarptautinė sistema neveikia Rusijos užsienio politikos. Valstybės preferencijos atliepia esamą tarptautinę situaciją, bet tai taip pat reiškia, jog valstybės vidinės preferencijos trumpuoju momentu yra svarbesnės nei pajėgumai. Jie tampa svarbūs ilguoju laikotarpiu, kada reikia nuspręsti dėl valstybės poelgio. Dėl šios priežasties Rusijos Federacijos elitiniai klanai tampa svarbiu aspektu Rusijos vidaus politikoje.

Rusijos klanų analizė nėra naujas atradimas, ankstesniuose kūriniuose buvo bandoma sugrupuoti skirtingus įtakingiausius Rusijos valstybininkus į grupes, kuriuos apibrėždavo kaip klanus. Pati klanų sistema yra skirtingai įvardinama, Rusijos sociologė Olga Krištanovskaja suskirstė klanus į tris grupes – Šeima, kurie buvo senieji Boriso Jelcino žmonės, Sankt Peterburgiečiai, kurie buvo V. Putino draugai ir patikėtiniai bei galios ministerijų vadai, kurie buvo patikėtiniai su patirtimi saugumo sektoriuje, policijoje ar kariuomenėje, dar įvardinami kaip, *siloviki*.⁴⁶ *Siloviki* terminas reiškia silovye struktury (galios struktūros), atliepiančias asmenis kilusius iš karinių struktūrų, teisėsaugos bei žvalgybos institucijų. Ilgainiui buvo pasiūlyti kitokie skirstymai, kurie daugiau dėmesio teikė ne pareigūnų kilmei, o jų politinėms pažiūroms ir taip buvo išgrynintos dvi grupės – liberalai technokratai ir *siloviki*. Tiesa, dalyje analizių liberalai ir technokratai yra atskiriami, o *siloviki* yra siūloma analizuoti kaip silovarchus⁴⁷ – *siloviki* ir oligarchų junginį, kuris daugiau atliepia dabartinį jėgų persiformavimą valdžioje.

Rusijos užsienio politika tradiciškai yra priskiriama prezidento sprendimui. Pats V. Putinas mėgsta vadovautis asmeniniais ryšiais ir už valstybės sienų. Buvęs Vokietijos kancleris Gerhard Schroder, Italijos ministras pirmininkas Silvio Berlusconi, Prancūzijos prezidentas Jacques Chirac visi buvo vienu ar kitu metu pakviesti į privačius prezidento apartamentus už Maskvos neformaliems

⁴³ Anders Aslund, „Is Vladimir Putin Losing His Grip?“, 2017, <https://www.project-syndicate.org/commentary/putin-russia-presidential-election-navalny-by-anders-aslund-2017-10> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁴⁴ Nikolay Petrov, Maria Lipman ir Henry E. Hale, „Three dilemmas of hybrid regime governance: Russia from Putin to Putin“, *Post-Soviet Affairs*, 30 (1), 2014, 1-26.

⁴⁵ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Anna Derinova, „Who Rules Russia?“, 2013, <http://www.e-ir.info/2013/05/22/who-rules-russia/> [Žiūrėta 2018 04 17]

susitikimams.⁴⁸ Tai pozicionuoja mintį, jog Rusijos užsienio politika yra panaši į bet kurios modernios demokratijos – yra elitai, kurių požiūriai nesutampa bei platus ir profesionalus biurokratinis mechanizmas, kuris reprezentuoja Rusija užsienyje. Tik svarbu suvokti, jog skirtumas yra tas, kad šios struktūros gali būti paveikiamos ir manipuluojamos valdančio elito naudai.⁴⁹ Galiausiai yra sunku nustatyti, kiek iš tiesų Rusijos prezidentas laiko monopolį virš sprendimų užsienio politikoje.

Dažnai, pasitelkiami neorealistiniai aiškinimai, kurie teigia, jog reikia analizuoti tarptautinės sistemos pokyčius, o valstybės užsienio politika yra paremta reagavimu, negali detaliai paaiškinti, kodėl valstybės kartais nesielgia racionaliai ar nesivadovauja nacionaliniu interesu. Kylančioje diskusijoje ar neorealizmas tikrai gali paaiškinti Rusijos užsienio politiką, svarbu suvokti, jog pasitelkiamuose pavyzdžiuose, Rusija sąveikauja su mažesnėmis valstybėmis arba esančiomis jos manomoje įtakos zonoje. Šią teorinę spragą, galima užpildyti pasitelkiant neoklasikinio realizmo aiškinimą. Jis leidžia pažiūrėti į Rusijos valdžią kaip į neracionalų, nevieningą vienetą ir taip praturtinti užsienio politikos nagrinėjimą nenutolstant nuo neorealizmo. Šiuo atžvilgiu Rusijos klanų analizė atveria kitokį požiūrio kampą neoklasikinio realizmo perspektyvoje. Tai leidžia į V. Putino valdžią analizuoti ne kaip racionalią juodąją dėžę reaguojančią tik į struktūrinius tarptautinės sistemos pokyčius, bet ir kaip, priklausomą nuo vidinių grupių įtakos, vienetą. Aspektas, kuris, atrodo, kartais yra praleidžiamas atsižvelgiant į Rusijos valdžios turimą kontrolės galią teritorijoje.

2. Metodologija

Rusijos Federacijos analizė reikalauja giluminio požiūrio į priežastinius ryšius, kurie formuoja užsienio politiką. Kaip buvo paminėta, yra stengiamasi papildyti teorinį neoklasikinio realizmo lauką, atsižvelgiant į aktualius vidaus procesus ir išsklaidyti deterministinę logiką, kuri diktuoja, jog valdžia yra homogeniškas vienetasis, veikiamas tik išorinių pokyčių. Žinoma, kadangi neįmanoma „ištirti“ į valstybės vadovų galvas ir pažiūrėti ką jie galvoja, analizuoti reikia tuos faktorius, kurie galėjo paveikti sprendimų priėmimo suvokimą, tokiu būdu, kad tai sugebėjo suformuoti tam tikrą išdava valstybės užsienio politikoje.⁵⁰

⁴⁸ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [žiūrėta 2018 04 17]

⁴⁹ Dawisha, „Is Russia's Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, 331-365.

⁵⁰ Mariana Carpes, „From breadcrumbs to threads of wool: Building a neoclassical realist approach for the study of regional powers nuclear choices“, 2014, <https://d-nb.info/1081768150/34> [žiūrėta 2018 04 17]

Priežastinių ryšių analizėje, vienas iš tinkamiausių būdų yra proceso atsekimo metodas (angl. process tracing)⁵¹. Šio metodo kilmė yra siejama su psichologijos mokslu, kuriame tokio pobūdžio analizės kryptis buvo naudojama stengiantis išsiaiškinti žingsnius, kuriuos žmogus priima, darydamas sprendimus.⁵² Pats analizės pobūdis gali priminti detektyvinį tyrimą, kuriame jau yra matomas veiksmų rezultatas, tačiau reikia atrasti ryšius ar motyvacijas, kurios geriausiai paaiškintų veiksmų priežastis. Iš psichologijos mokslo, proceso atsekimo metodas buvo pritaikytas istorinėse bei politinėse analizėse, taip perkeliant aiškinamumo galią nuo mikro individualistinio mąstysenos pobūdžio iki makro istorinių ar politinių veiksmų.

Rusijos užsienio politikos analizės atveju, galima pasitelkti domino metaforą.⁵³ Iš eilės yra sudėliojamos domino figūrėlės, kurios simbolizuoja priežastinių ryšių grandinę. Visgi, visa domino eilė yra uždengiama išskyrus pirmąją ir paskutinąją figūrėles. Tokią panašią implikaciją vadovaujasi ir neorealistine teorija, kurioje yra analizuojami struktūriniai tarptautinės sistemos faktoriai, kaip pirmoji domino figūrėlė ir tai suvedama į valstybės užsienio politiką, kaip atsaką į pirmosios figūrėlės kritimą. Tačiau, tokiu atveju, yra praleidžiama visa priežastinių ryšių grandinė, kuri buvo uždengta ir iš tikrųjų nėra žinoma ar pirmosios domino figūrėlės kritimas lėmė visos grandinės kritimą ir tai apvertė paskutinąją figūrėlę, ar pastaroji nuvirto dėl kitų priežasčių, kurios yra nematomos per uždangą. Proceso atsekimo analizė ir akcentuoja priežastinių ryšių atradimą, kurie įvertintų esminius kintamuosius, neoklasikinio realizmo perspektyvoje.

Peter Hall konceptualizavo pakankamai abstrakčią proceso atsekimo prieigą ir pasiūlė **sistematinę proceso analizę**, kuri, autoriaus teigimu, yra puikus metodologinis būdas analizuoti atvejus.⁵⁴ Nors atvejo analizė buvo kritikuojama dėl jos paaiškinamumo galimybių, teigiama, jog mažas atvejų skaičius, kuris leidžia įkomponuoti platesnį pastebėjimų skaičių, gali būti analitinis laukas proceso atsekimo metodui, kuriame analizuojami įvairūs priežastinės grandinės aspektai.⁵⁵ Iš kitos pusės, yra teigiama, nors regresinės analizės populiarumas nuolatosis kyla, paskutiniai akademiškų teorijų pokyčiai socialiniuose moksluose daugiau apibrėžia pasaulį kaip priežastinių veiksmų struktūrą, kuri yra per daug komplikuota, kad galėtų būti efektyviai analizuojama konvenciniais

⁵¹ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ir Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2016, 131-137.

⁵² Andrew Bennet ir Jeffrey T. Checkel, *Process tracing: from metaphor to analytic tool*, Cambridge: Cambridge University press., 2015, 5.

⁵³ Alexander L. George ir Andrew Bennet, *Case studies and theory development in the Social Sciences*, MIT Press: Massachusetts, 2005, 272-273.

⁵⁴ Peter A. Hall, „Systematic process analysis: when and how to use it“, 2006,

<https://scholar.harvard.edu/hall/publications/systematic-process-analysis-when-and-how-use-it> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁵⁵ Ten pat.

statistiniais metodais.⁵⁶ Žinoma, metodologijos pasirinkimas visuomet priklauso nuo klausimo, kurį yra bandoma analizuoti ir tikrai negalima teigti, jog viena ar kita metodologija yra pranašesnė.

Peter Hall šią idėją iliustravo, užduodamas klausimą, kas gali būti apibrėžiama kaip geras priežastinis paaiškinimas. Taip buvo išskirti trys pagrindiniai aiškinimo modeliai socialiniuose moksluose. Pirmasis paaiškinimo modelis buvo įvardintas kaip istoriškai specifinis (angl. historically specific), kuris, kaip pavadinimas sufleruoja, pagrinde yra naudojamas istorikų. Šios priegos tikslas yra paaiškinti konkrečią įvykių seką, kuri suformavo tiriamąjį įvykį ar įvykių grupę – tarkime, Pirmąjį pasaulinį karą. Tokio pobūdžio įvykiai paprastai yra ilgos priežastinės grandinės padariniai, kuriuose vienos dalies pasikeitimas gali paveikti kitos dalies vystymąsi. Nors istorikai dažniausiai nedisponuoja kintamųjų terminologija, tai nėra tik faktų aprašymas, o greičiau pastangos atrasti pagrindinius variklius, kurie paaiškina, kodėl įvykis yra neišvengiamas ir kilo, būtent, tuo metu, išskirtinai aiškinant visus priežastinius faktorius svarbius išėjai.⁵⁷ Antrasis – daugialypis paaiškinimo modelis (angl. multivariate explanation) – daugeliu aspektų yra panašus į istorinį, tačiau tikslas yra paaiškinti ne vieno įvykio priežastinę seką, bet identifikuoti faktorius, lemiančius platų įvykių spektrą. Šis modelis daugiau remiasi į statistiką ir bando formuluoti bendresnes teorijas, išskiriant ne visus įmanomus kintamuosius, o mažą grupę, kuri turi didžiausią poveikį skirtinguose laiko etapuose.⁵⁸ Trečiasis modelis yra į teoriją orientuotas paaiškinimas (angl. theory-oriented explanation), kuris yra konstruojamas pasitelkiant teorinius rėmus ir testuojant, kuri prieiga identifikuoja pagrindinius išdavo veiksnius. Tikslas, šiuo atveju, yra ne pateikti pilnutinį paaiškinimą, kodėl įvykis kyla tam tikru laiku ir vietoje, bet nustatyti svarbiausius faktorius priežastinių ryšių grandinėje, kurie sukelia turimą rezultatą.⁵⁹ Būtent, šį trečiąjį modelį P. Hall apibrėžia kaip tinkamiausią variantą naudojant sisteminės proceso analizės metodą, todėl į teoriją orientuoto paaiškinimo logine seka bus vadovaujamas tyrimo eigoje.

Sisteminė proceso analizė remiasi į keturis žingsnius:

Pirmasis žingsnis yra **teorijos formavimas**, kuriame yra suformuojama teorinė prieiga, galinti nustatyti pagrindinius priežastinius kintamuosius, galinčius paaiškinti rezultatus. Teorija turėtų būti formuluojama dedukciniu būdu, remiantis platesnėmis, jau analizuotomis, prielaidomis apie pasaulį iš egzistuojančio tyrimų lauko. Teorija ne tik identifikuoja kelis svarbius kintamuosius, kurie manoma turės didžiausią įtaką, bet ir apibrėžia procesą, kuriame kintamieji turi esminį poveikį.

⁵⁶ Peter A. Hall, „Aligning Ontology and Methodology in Comparative Research“, 2003, <https://scholar.harvard.edu/hall/publications/aligning-ontology-and-methodology-comparative-research> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁵⁷ Peter A. Hall, „Systematic process analysis: when and how to use it“, 2006, <https://scholar.harvard.edu/hall/publications/systematic-process-analysis-when-and-how-use-it> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Ten pat.

Antrasis žingsnis yra **prognозиų formulavimas**, kuris tiesiogiai kyla iš pirmajame žingsnyje suformuotos teorinės priegios prielaidų. Prognozės turėtų numatyti įvykių seką, kuri bus analizuojama tyrimo metu, jeigu teorija yra teisinga arba klaidinga.

Trečiasis žingsnis yra **refleksija**, kurio esmė yra patikrinti ar įvairūs veikėjų veiksmai ir teiginiai, kiekvienoje priežastinės grandinės stadijoje, atitinka teorijos suformuluotą pasaulio suvokimą. Šio metodo išskirtinumas yra tai, jog koreliacija tarp kintamųjų nėra vienintelis būdas patvirtinti teorijos legitimumą. Sistematinės proceso analizės teigimu, pastebėjimų, kurie gali būti išvedami iš teorijos apie tam tikrą procesą, patikimumas gali būti patikrinamas, suvedant tai su teorijos prognozėmis.

Ketvirtasis žingsnis yra **išvados**, kuriame suformuluoti pastebėjimai yra palyginami su iš teorijų išvestomis prognozėmis ir taip yra nustatomas teorijos paaiškinamumo galios tinkamumas. Sekant šiais žingsniais, sisteminis proceso analizės metodas leis atsakyti į pagrindinį klausimą ir patikrinti kaip klanų kova Rusijos valdžioje veikia užsienio politikos formavimą.

3. Teorijos apibrėžimas

Siekiant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, turi būti sukuriamas tvirtas pagrindas, nuo kurio galima būtų atsispirti, analizuojant klanų kovos poveikį Rusijos užsienio politikos formavimui. Sistematinės proceso analizės pirmajame, teorijos formulavimo, žingsnyje yra pasitelkiamos kelios teorijos, kurios padeda išryškinti svarbiausius faktorius priežastinių ryšių grandinėje. Pagrindinė teorija, kuria bus remiamasi tyrime, yra neoklasikinis realizmas. Teorijoje svarbų vaidmenį atlieka tarptautinė sistema, kuri yra nepriklausomas kintamasis. Todėl pradžioje bus apibrėžiami tarptautinės sistemos veiksniai, pasitelkiant neorealizmo teorijos pagrindą. Visgi, tarptautinė sistema tik įrėmina valstybių veikimą, bet tiesiogiai neveikia užsienio politikos. Šioje vietoje atsiranda įsiterpiančias kintamasis – valstybė, kurios vidiniai procesai nukreipia užsienio politikos vystymąsi, remiantis tarptautinės sistemos sukurtomis galimybėmis arba apribojimais. Valstybės pajėgumų analizė atskleis įsiterpiančio kintamojo vidinių veiksmų svarbą ir kartu su neorealizmo apibrėžtais tarptautinės sistemos veiksniais, papildys neoklasikinio realizmo teoriją.

3.1. Rusijos užsienio politika neorealizmo perspektyvoje

Nepriklausomai nuo to fakto ar paskutinius Rusijos Federacijos užsienio politikos veiksmus reikėtų vadinti drąsiais ar įžūliais, esmė yra ta, kad jie buvo ryškūs ir jaučiami tarptautinėje sistemoje.

2008 metais įvyko Rusijos-Gruzijos karas, 2014 metais Ukrainos ir Krymo krizės bei karinė intervencija į Siriją 2015 metais. Teigiama, jog dabartinė padėtis sukūrė neaiškią situaciją dėl JAV dominavimo galimybių pasaulyje ir, kad sisteminis JAV spaudimas kitoms didžiosioms valstybėms nuolatos silpnėja. Reaguodama į tokią situaciją, Rusija, atnaujinusi savo karinius pajėgumus ir siekdama persvarstyti Šaltojo karo baigtį, stengiasi užpildyti galios vakuumą. Tokio pobūdžio mąstymo logika vadovaujasi neorealizmo teorija, kuri yra svarbus vienetas sisteminės proceso analizės pirmajame žingsnyje. Neorealizmo teorijos prieiga turi būti apibrėžta, siekiant įvardinti pagrindinius struktūrinius veiksnius, formuojančius tarptautinės sistemos aplinką, kurioje veikia Rusijos valstybė.

Neorealizmas yra skirstomas į puolamąjį ir gynybinį realizmą, kurie vadovaujasi panašiais principais. Puolamasis realizmas mato tarptautinę sistemą kaip anarchiją. Svarbu pabrėžti, jog anarchija nereiškia chaoso, bet tai greičiau yra hierarchijos trūkumas be vieno centrinio vieneto. Teorijos pagrindiniai analizės vienetai yra didžiosios valstybės, turinčios karinę galią ir esančios viena kitai pavojingos. Tai yra svarbus aspektas, kadangi neorealistinis aiškinimas dažnai remiasi į karinius pokyčius tarptautinėje sistemoje. Pačios valstybės nėra tikros dėl kitų valstybių intencijų ir stengiasi išlikti. Tokioje sistemoje, valstybės veikia kaip racionalūs veikėjai, mąstantys strategiškai ir veikiantys tikslingai savo nacionaliniam tikslui. Tai, žinoma, nereiškia, jog valstybės negali apsiskaičiuoti. Skirtis tarp puolamojo ir gynybinio realizmo atsiranda apibrėžiant galios suvokimą. Puolamasis realizmas teigia, jog galia gali užtikrinti išgyvenimą, dėl to yra siekiama nuolatos ją plėsti. Problema atsiranda tada, kada, siekiant saugumo, yra didinama galia ir tai, paraleliai, mažina kitų valstybių saugumą, kurios gali pradėti reaguoti – tai sukuria saugumo dilemą. Gynybinis realizmas, tuo tarpu, teigia, jog valstybės nesiekia maksimizuoti savo galios, o nori turėti sąlyginę galią, kad būtų išlaikomas galios balansas.⁶⁰

2008 metų rugpjūčio 8 dieną Rusijos armija ir oro pajėgos puolė Gruziją per Šiaurės ir Pietų Osetiją. Neorealizmo perspektyvos atžvilgiu, Rusijos puolimas buvo paskatintas saugumo suvokimo ir noro apsaugoti savo sienas. Tai yra siejama su Gruzijos sąlyginai stipria kariuomene, tvirtais ryšiais su JAV, dalyvavimo NATO partnerystės programoje ir sąsajomis su Europos Sąjunga.⁶¹ NATO plėtra yra svarbus aspektas neorealizmo platformoje. 1999 m. prie NATO prisijungė Čekija, Vengrija ir Lenkija, o 2004 m. Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija. 2008 metų

⁶⁰ József Golovics, „Contemporary Realism in Theory and Practice. The Case of the Ukrainian Crisis“, 2017, <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/142-nemzetkozi-gazdasag-es-tarsadalom/907-contemporary-realism-in-theory-and-practice-the-case-of-the-ukrainian-crisis> [Žiūrėta 2018 04 16]

⁶¹ Alex Reichwein, „Security, Geopolitics, or Irredentism? Explaining Russian Foreign Policy from a Neoclassical Realist Perspective“, 2016 http://www.uni-giessen.de/fbz/fb03/institute/ifp/personen/reichwein/data/NCR_Russian_Foreign_Policy_ISA_2016_Reichwein [Žiūrėta 2018 04 16]

Bukarešto viršūnių susitikime buvo mąstoma apie Gruzijos ir Ukrainos įtraukimą, bet tuo metu Vokietija ir Prancūzija nesutiko.⁶² Tais pačiais metais ir įvyko Rusijos-Gruzijos karas, kas gali sieti šiuos veiksmus su noru išlaikyti Gruziją silpną ir suskaldytą. Puolamojo realizmo perspektyvoje, Gruzija neapskaičiavo savo karinių pajėgumų ir pirmoji puolė Rusiją, nepriklausomai nuo to ar tai buvo išprovokuota reakcija. Gynybinio realizmo teoretikai teigia, kad šie veiksmai yra Rusijos atsakas į JAV dominuojamą pasaulį, kuriame Rusija nori susikurti savo įtakos kaimynystę. Visgi, iš neorealizmo teorijos rėmų iškrenta karo legitimizavimas, kuris buvo vykdomas, nurodant tarptautinės teisės principus ir humanitarinius tikslus, kurie pagrindė buvo susiję su Rusijos civilių apsauga nuo persekiojimo, baudimo ar genocido.⁶³

Panašūs argumentai, apie Ukrainos rusų ir rusakalbės bendruomenės gynimą, nuo fašistinių perversmų sukėlusio Kijevo, buvo naudojami ir po 2014 kovo 10 dienos, kuomet Rusijos specialiosios pajėgos įžengė į Ukrainos teritoriją ir okupavo Krymą, o jau kovo 16 d. buvo skelbiamas referendumas. Neorealizmo perspektyvoje, tai galėjo būti kaimynystės kūrimo idėjos tąsa. Remiantis puolamojo realizmo ideologija, galima būtų teigti, jog Rusija siekdama hegemonijos regione, racionaliai įvertino Ukrainos politinį ir karinį silpnumą ir, paprasčiausiai, išnaudojo atsiradusį momentą.⁶⁴ Standartinis neorealizmo paaiškinimas Rusijos-Ukrainos kare dažnai teigia, jog JAV, ES ir NATO stengiasi išplėsti savo įtakos sferą Rytų Europoje ir „atimti“ Ukrainą iš Rusijos. O Maskva, reaguodama į galios pokyčius tarptautinėje sistemoje, pradeda ginti savo valstybės interesus aneksuojant Krymą ir sukeldami krizę Rytų Ukrainoje.⁶⁵ Yra teigiama, jog Vakarai siunčia ginklus į Ukrainą, kas dar labiau eskaluoja krizę, nes Rusijos interesai Ukrainoje yra didesni nei Vakarų.⁶⁶

Visgi, tokio pobūdžio neorealistine analizė pilnai nepaaiškina Rusijos vykdyto puolimo prieš Ukrainą. Pastaroji valstybė, net su nauja valdžia nebuvo rimtas saugumo pavojus Rusijai. Galima užginčyti idėją, jog Vakarai stengėsi „perimti“ Ukrainą iš Rusijos valdžios, nes narystė Europos Sąjungoje tuo metu buvo tik potenciali galimybė, o ne tvirtas faktas. Paraleliai ir po Euromaidano, Ukrainos galimybės įstoti į NATO išliko nedidelės. Nors buvę prezidentai buvo išreiškę tokį norą, NATO rimtai šios galimybės nesvarstė. Net patys ukrainiečiai skeptiškai žiūrėjo į tokią galimybę. Po

⁶² Samuel J. Cook, „The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective“, 10 U. St. Thomas J.L. & Pub. Pol'y, 2015, 65-82.

⁶³ Alex Reichwein, „Security, Geopolitics, or Irredentism? Explaining Russian Foreign Policy from a Neoclassical Realist Perspective“, 2016 http://www.uni-giessen.de/fbz/fb03/institute/ifp/personen/reichwein/data/NCR_Russian_Foreign_Policy_ISA_2016_Reichwein [žiūrėta 2018 04 16]

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Alexander Motyl, „Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine“, 2015, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/03/03/five-fatal-flaws-in-realist-analysis-of-russia-and-ukraine/?utm_term=.140dafc44963 [žiūrėta 2018 04 16]

⁶⁶ Ten pat.

2014 metų apklausos 41 % ukrainiečių priešinosi stojimui į NATO, o 36 % palaikė.⁶⁷ Iš tiesų, galima diskutuoti ar, apskritai, NATO yra reali grėsmė Rusijos interesams. Daugumos realistų teigimu, NATO neturėjo aiškaus tikslo po Šaltojo karo⁶⁸, o 1999 ir 2004 metų NATO plėtra nebuvo faktorius, kuris buvo labai pozityviai priimtas Rusijos Federacijoje, tačiau nesukėlė didžiulės reakcijos. Iš kitos pusės, dabartiniai Rusijos Federacijos veiksmai, tikrai aktyvavo NATO atsaką, kas gali būti siejama su puolamojo realizmo suvokimu apie saugumo dilemą, kuri šiuo atveju veiktų kaip ciklas.

Šiuo metu, panašu, jog Maskva atsuka savo įtakos sferą į Rytus, kas yra paskatinta ne tik ekonominių, strateginių ar politinių pokyčių įvykusių Azijos regione, bet ir kaip reakciją į nuolatos prastėjančius santykius tarp „Vakarų“ ir Rusijos.⁶⁹ Nuo pat 2011 metų kovo protestų prieš valdžią Sirijoje, Rusija visuomet palaikė Bashar Al-Assad režimą tiek karine tiek diplomatine prasme. 2015 metų rugsėjį Rusija pradėjo oro puolimus, kurių tikslas, kaip yra teigiama, buvo apsaugoti Al-Assad'o režimo griūtį. Užsienio ministras Sergejus Lavrovas patikino, jog nėra taikaus sprendimo be Al-Assad'o dalyvavimo.⁷⁰ Rusijos intervencionistinė užsienio politika gali būti paaiškinta kaip nauja vakarietiška ideologinė užsienio politika – po tarptautinės teisės ir humanitarizmo skydu. Rusijos R2P suvokimas yra išskirtinis ir daugiau interpretuojamas sąlyginai. Rusija priešinosi JT bet kokiam veiksmui, kuris susilpnintų jos pozicijas diskutuoti dėl R2P apibrėžimo, nes save suvokia kaip taikos paukštį artimajame regione. Taip pat, Rusija nori, kad jos veiksmų galimybės nebūtų papildomai apribojamos, todėl nenori įvesti griežtos R2P normos – teigia, jog kiekvienas konfliktas yra skirtingas ir turi būti vertinamas atskirai pagal istorinį/politinį kontekstą.⁷¹

Neorealizmo perspektyvoje yra teigiama, jog Rusija tikėjo, kad Al-Assad'o režimo išlaikymas yra svarbus Rusijos struktūrinės pozicijos išlaikymui, kas yra siejama su JAV regioninės įtakos mažėjimu bei su terorizmo problematika, kuri yra susijusi su Daesh iškilimu Sirijoje ir tai matoma kaip pavojus Rusijos struktūriniam saugumui.⁷² Tačiau šis požiūris vargiai paaiškina, kodėl Rusija įsitraukė į konfliktą tik po 5 metų kada Al-Assad'o režimas tapo nebeįgalus ir praradęs didžiąją dalį

⁶⁷ Chris Dunnett, „A Reply to John Mearsheimer: Putin is Not a Realist“, Ukraine Crisis Media Center, 2014, <http://uacrisis.org/9283-reply-john-mearsheimer-putin-realist> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁶⁸ Alexander Motyl, „Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine“, 2015, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/03/03/five-fatal-flaws-in-realist-analysis-of-russia-and-ukraine/?utm_term=.140dafc44963 [Žiūrėta 2018 04 16]

⁶⁹ Alexander Korolev, „Theories of Non-Balancing and Russia's Foreign Policy“, *Journal of Strategic Studies*, DOI: 10.1080/01402390.2017.1283614, 2017, 12-21.

⁷⁰ Simon Allcock, „Explaining Russia's Intervention in Syria in September 2015“, 2016, <https://www.e-ir.info/2016/02/28/explaining-russias-intervention-in-syria-in-september-2015/> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁷¹ Alex Reichwein, „Security, Geopolitics, or Irredentism? Explaining Russian Foreign Policy from a Neoclassical Realist Perspective“, 2016 http://www.uni-giessen.de/fbz/fb03/institute/ifp/personen/reichwein/data/NCR_Russian_Foreign_Policy_ISA_2016_Reichwein [Žiūrėta 2018 04 16]

⁷² Ten pat.

teritorijos. Iš kitos pusės, yra pabrėžiami karinės infrastruktūros klausimai, ypač kalbant apie Rusijos karinę jūrų bazę Tartuse, kuri gali būti laikoma svarbiu priėjimu prie Viduržemio jūros. Žinoma, negalima lengvai atmesti Sirijos režimo svarbos Rusijos valdžiai. Pastaroji turi bendradarbiavimo sutartį su Sirija nuo 1960 metų, kuri buvo tuo metu iniciuota Sovietų Sąjungos. Teigiama, jog nėra nei viso žvalgybos ar oro pajėgų pareigūno Sirijoje kuris būtų treniruotas kitur nei Rusijoje.⁷³ Todėl galima teigti, jog Rusija turi tvirtus ryšius su Sirija ir pati karinė intervencija vargiai gali būti priskiriamas tik JAV ir Rusijos susistumdymui tarptautinėje erdvėje.

Tai leidžia suformuoti neorealistinį požiūrį į Rusijos užsienio politiką paskutiniame dešimtmetyje. Daugelis pabrėžiamų struktūrinės analizės aspektų atkreipia dėmesį į galios pasiskirstymą tarp NATO bloko šalių, kuris dažnai yra redukuojamas iki JAV interesų sferos plėtros, bei Rusijos regioninių kaimynystės interesų. Europos Sąjungos plėtra irgi gali būti įvardinama kaip svarbus aspektas tarptautinėje struktūroje, nors poveikis yra mažiau išvelgiamas Sirijos atveju. Tačiau, galima argumentuoti, jog Europos Sąjungos ir kitų šalių pateiktos sankcijos Rusijos kryptimi po Ukrainos krizės irgi yra svarbus struktūrinis faktorius. Šios idėjos sutampa su paaiškinimu, jog Rusija yra racionali valstybė reaguojanti į struktūrinius pokyčius ir, tam tikra prasme, nuspėjama, tačiau giliau analizuojant atvejus atrandamos teorinės spragos, kurios yra kaip trūkstamos dalys priežastinių ryšių grandinėje, leidžiančios suabejoti racionalumo prielaida.

Racionalumo prielaida, leidžia manyti, jog valstybės preferencijų pokytis, kuris reikalauja vidinių struktūrų analizės, keičia ir užsienio politiką.⁷⁴ Nėra žinoma ar A paveikė B, nes nėra žinoma, ką B būtų daręs kitu atveju. Dėl šios priežasties reikia atkreipti dėmesį į Rusijos valdžios vidines įtampas. Galbūt, galima teigti, jog Rusijos valdžios veiksmai Ukrainoje ir kitose valstybėse buvo skirti režimo konsolidacijai, o ne valstybės nacionalinio tikslo labui. Euromaidanas Ukrainoje galėjo atrodyti kaip pavyzdys, kas gali nutikti Rusijos valdžiai. Jeigu yra pasipriešinama korupcijai, autoritarizmui, kodėl tai negali įvykti ir Rusijos Federacijos teritorijoje.⁷⁵ Suformuluotame neorealistiniame požiūryje egzistuoja atotrūkis tarp teorijos paaiškinimo galimybių ir pavyzdžių. Žinoma, svarbu suvokti, jog užsienio politika šiais atvejais yra nukreipta ne į didžiąsias valstybes, nors priežastingumo ryšiai dažniausiai ten suvedami, tačiau reikia atsižvelgti ir į pagrindines vidines priežastis, kurios paskatino veikti, būtent, šia linkme.

⁷³ Samuel Ramani, „Karen Dawisha on Russia’s Middle East Strategy“, 2015, https://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/karen-dawisha-on-russias-b_8427242.html [žiūrėta 2018 04 16]

⁷⁴ Andrew Moravcsik, „From the Outside In: International Relations and the „Obsolescence“ of Comparative Politics“, 1996, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/apsa-cp.pdf> [žiūrėta 2018 04 17]

⁷⁵ Chris Dunnett, „A Reply to John Mearsheimer: Putin is Not a Realist“, Ukraine Crisis Media Center, 2014, <http://uacrisis.org/9283-reply-john-mearsheimer-putin-realist> [žiūrėta 2018 04 17]

3.2. Rusijos pajėgumų analizė

Rusijos užsienio politikos aiškinimas per neorealizmo teoriją, palieka trūkstamas dalis priešastinių ryšių grandinėje. Todėl, sekant neoklasikinio realizmo logika, turi būti žvelgiama į vidinius veiksnius, kurie galėtų paaiškinti užsienio politikos kryptį. Valstybės pajėgumų (angl. state capacity) analizė gali atskleisti sukurtą neorealistinės valstybės fasadą. Pati užsienio politika yra formuluojama vyriausybės, siekiant vidinių ir tarptautinių tikslų. Sprendimo priėmimo galimybes apriboja režimo specifika, tarptautinės organizacijos ir kiti aspektai, kurie gali būti suvedami į politinę aplinką.⁷⁶ Valstybės pajėgumų analizė gali būti siejama ir su neorealistiniu aiškinimu, nors koncentruojasi į vidaus politiką. Teigiama, jog valstybės pajėgumai gali sukurti saugumo dilemą, nes stipresni valstybės pajėgumai, gali būti suvokiami kaip didesnė grėsmė kitoms valstybėms ir paraleliai mažinti valstybės saugumą.⁷⁷ Reikia pabrėžti, jog pats apibrėžimas yra pakankamai abstraktus. Francis Fukuyama teigė, jog valstybės pajėgumai turi būti vertinami per valstybės funkcionavimo sugebėjimus, įvertinant biurokratinės procedūras, sugebėjimą įvykdyti darbus ir autonomiją nuo politinės įtakos.⁷⁸ Į saugumo problematiką, galima pažiūrėti ir iš kitos pusės. Silpnos, griūnančios valstybės gali vienu ar kitu metu būti atsakingos už civilinių karų iškilimą, tarptautinį ar vidinį terorizmą, pabėgėlių krizę ir panašiai. Paprasčiausiai, valstybė turėtų turėti galios monopolį teritorijoje, bet jeigu pajėgumai yra silpni, gali iškilti naujos grupuotės, kurios sieks pačios sau užsitikrinti saugumą.⁷⁹ Rusijos valstybės pajėgumai buvo vystomi, bet išnaudojami daugiau režimo konsolidavimui, o ne valstybės vystymuisi. Socialinės gerovės augimas buvo daugiau kylantis iš naftos paremto ekonomikos augimo, nei tam tikrų politikų kūrimo ar vadybos tobulinimo.⁸⁰ Pagal šiuos aspektus, galima aiškinti, jog valstybės pajėgumai Rusijoje yra žemi, tačiau, iš kitos pusės, sunku būtų įrodyti, jog Rusijos valdžia neturi galios monopolio ir yra nestabili.

Problema konceptualizacijoje iškyla, nes valstybės pajėgumus apibrėžianti literatūra daugiausiai rišasi prie dominuojančių regionų, kaip Vakarų Europa. F. Fukuyama iškėlė Danijos pavyzdį ir tai tampa tam tikru atspirties tašku matuojant valstybės pajėgumą. Savo ruožtu tai skamba

⁷⁶ Zaara Zain Hussain, „The effect of domestic politics on foreign policy decision making“, 2011, <http://www.e-ir.info/2011/02/07/the-effect-of-domestic-politics-on-foreign-policy-decision-making/> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁷⁷ Roberto Ricciuti ir Domenico Rossignoli, „Bridging Economics and International Relations to Understand State Capacity and War in Sub-Saharan Africa“, *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 23 (4), 2017, 2-7.

⁷⁸ Nick Manning, „How can we measure state capacity? Do you start upstream or downstream?“, 2014, <http://blogs.worldbank.org/governance/how-can-we-measure-state-capacity-do-you-start-upstream-or-downstream> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁷⁹ Matthew Adam Kocher, „State Capacity as a Conceptual Variable“, 2010, <http://yalejournal.org/wp-content/uploads/2010/09/105212kocher.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁸⁰ White, „Examining state capacity in the context of electoral authoritarianism, regime formation and consolidation in Russia and Turkey“, 551-569.

kaip teleologinis aiškinimas, kuris neįvertina kiekvieno atvejo specifikos. Valstybės pajėgumai, turėtų būti formuluojami, kaip politinės galios forma, kylanti iš Michael Mann infrastruktūrinės galios.⁸¹ Svarbu suvokti kaip valstybės gali paveikti, papirkti ar įtikinti visuomenę, kuri, kitu atveju, nesutiktų su valdžios sprendimais. Bendrai, valstybės pajėgumai yra valstybės sugebėjimas įvykdyti darbus, kas sufleruoja, jog efektyviausia valstybė yra ta, kuri turi platų politikų pasirinkimą ir jas gali visas gali įgyvendinti bei taip pasiekti platų išeių pasirinkimą. F. Fukuyama teigė, jog kai kurios valstybės yra efektyvios vienoje vietoje, bet mažiau kitoje.⁸²

Valstybės pajėgumai gali būti skirstomi į tris dimensijas – sugebėjimas rinkti mokesčius, sugebėjimas vykdyti prievartą bei sugebėjimas efektyviai administruoti – kaip teigė T. Skocpol, valstybė turi turėti daug resursų, administracinę-karinę teritorijos kontrolę ir patikimus profesionalius pareigūnus.⁸³ Rusijos 1999 metų krizė gali būti siejama su naftos kainų kritimu, bet ji, taip pat, parodė Rusijos mokesstinės sistemos silpnumą. Nors V. Putino valdžios metu Rusijoje įstatymai buvo pertvarkyti, problema yra išlikusi. Egzistuoja priklausomybė nuo gamtinių išteklių, kas lemia, jog Rusijoje, praktiškai, nėra mokesčių šaltinių diversifikacijos. Taip pat, Rusijoje yra du sektoriai – kuriantys ir priklausomi nuo rentų. Pirmasis sektorius pagrinde yra nafta, dujos ir mineralai, o antrasis yra industrija kurios negali globaliai konkuruoti ir turi būti išlaikomos.⁸⁴ Keturių Rusijų teorija, plačiau paaiškina uždaro Rusijos ekonomikos rato specifiką, kuriame, kaip antroji Rusija yra įvardinami vidutinio dydžio monomiestai, kuriuose yra likusios sovietmečio nekonkurencingos gamyklos. Tačiau, kadangi dauguma miesto žmonių jose dirba, gamyklos negali būti uždaromos ir turi būti išlaikomos. Panaši situacija yra ir su trečiąja Rusija – mažais kaimo miesteliais. Abejose dalyse yra susiformavusios stiprios sovietmečio vertybės, diktuojančios, jog valstybė turi pasirūpinti viskuo. Kadangi tai sudaro didelę populiacijos dalį, valdžia yra priversta subsidijuoti regionus iš pirmojo rentų sektoriaus, kad nekiltų sukilimai.

Iš vienos pusės, tai parodo, jog mokesčių rinkimo pajėgumai Rusijoje, nors yra geresnėje situacijoje, vis vien susiduria su problemomis, iš kitos pusės, tai demonstruoja Rusijos valdžios priklausomybę nuo visuomenės. Tačiau šiuo atžvilgiu svarbu suvokti, jog Rusijos prievartos pajėgumai yra didžiuliai. Tai yra veiksmai, kuriuos elitas gali padaryti be biurokratijos ar derybų su visuomene. Daug resursų yra skiriami kariuomenei bei *siloviki* klanui. Tai leidžia kontroliuoti situacija už sienų ir viduje.

⁸¹ Johannes Lindvall ir Jan Teorell, „State Capacity as Power: a Conceptual Framework“, 2017, https://projects.iq.harvard.edu/files/pegroup/files/lindvallteorell2017_updated.pdf [žiūrėta 2018 04 17]

⁸² Ten pat.

⁸³ White, „Examining state capacity in the context of electoral authoritarianism, regime formation and consolidation in Russia and Turkey“, 551-569.

⁸⁴ White, „State capacity and regime resilience in Putin’s Russia“, International Political Science Review, 39 (1), 2018, 130-143.

Pagal Mark Galeotti, realistinis požiūris į Rusijos veiksmus Ukrainoje ir Sirijoje nėra tinkamas, nes tai nėra galios išraiška.⁸⁵ Po Rusijos-Gruzijos karo, kuris išryškino kariuomenės spragas, abi intervencijos į Ukrainą ir Siriją yra tik „geriausios“ Rusijos pusės demonstracija, paraleliai slepiant egzistuojančias problemas. Tai sukuria realistinio požiūrio fasadą, kuomet yra analizuojama Rusijos politika, nors nėra atsižvelgiama į vidaus institucijas.

Toks pats fasadas yra kuriamas ir valstybės viduje. Sugebėjimas efektyviai administruoti valstybės teritorija yra abejotinas. V. Putino valdžios metu buvo tvarkomas nuosavybės teisių klausimas, tačiau jis išliko problematiškas, taip pat išlieka ir didžiuliai korupcijos lygiai. Galbūt, nebėra tokio pobūdžio „mafijos“, egzistavusios B. Jelcino laikais, kuri veikė beteisėje aplinkoje, bet dabar valstybė turi tokią pačią galią atsuktą prieš verslą.⁸⁶ D. Medvedevo valdymo metu modernizacijos naratyvu buvo bandoma pakeisti valstybės pajėgumų vystymo srauto pusę, nukreipiant daugiau į valdysenos gerinimą, tačiau buvo atsiremta į sieną ir pastebėta, jog politikai neturi daug paskatų reformuotis, nes tai gali pakenkti jų pozicijoms valdžioje.⁸⁷

Nors valstybės pajėgumų analizė kelia klausimus dėl Rusijos valstybės efektyvumo, valstybė negriūna ir išlaiko sąlyginai stabilią situaciją. Teritorinėje centralizacijoje Rusija demonstruoja stipresnius pajėgumus nei administracinėje, tačiau režimas išlieka stiprus. Tai galima aiškinti per apriojamą priėjimą prie valdžios. Formalioje erdvėje, prezidento galios yra didžiulės. 2008 metais buvo pakeistas prezidento kadencijos laikotarpis iš 4 į 6 metus. Paraleliai, parlamento kadencija buvo prailginta iki 5 metų. Prezidento pozicija yra iškeliamą virš parlamento, kas gali būti pavaizduojama per faktą, jog Duma teoriškai gali balsuoti dėl nepasitikėjimo vyriausybe, tačiau balsavimas gali būti vetuojamas prezidento. 2007 metais vienmindačiai rinkimai buvo panaikinti ir kartelė partijoms pakelta iki 7%, kas, praktiškai, panaikino galimybes įsiterpti mažoms partijoms. Teisminė sistema irgi yra kontroliuojama. Konstitucinis teismas susideda iš 19 teisėjų, kuriuos paskiria prezidentas su Federacijos tarybos patvirtinimu.⁸⁸ Visgi, tikroji galia slypi ne formalioje erdvėje. Valdžia nuolatos balansuoja trimis dilemomis neformalioje erdvėje, siekdami išlikti. Rinkimų dilema sudaro situaciją, kurioje, iš vienos pusės, rinkimai gali lemti prarastas valdžios pozicijas, bet iš kitos pusės, rinkimai leidžia dar stipriau įsitvirtinti, nes yra kuriama opozicija, kuri legitimizuoja valdžios poziciją.⁸⁹

⁸⁵ Mark Galeotti, „Don't buy the hype: Russia's military is much weaker than Putin wants us to think“, 2016, <https://www.vox.com/2016/2/23/11092614/putin-army-threat> [žiūrėta 2018 04 17]

⁸⁶ White, „State capacity and regime resilience in Putin's Russia“, *International Political Science Review*, 39 (1), 2018, 130-143.

⁸⁷ Vladimir Gelman, „Institution Building and „Institutional Traps“ in Russian Politics“, Kn. Maria Lipman ir Nikolay Petrov (Sud.) *Russia in 2020: Scenarios for the Future*, Carnegie Endowment for International Peace, 2011, 215-232.

⁸⁸ A Short Guide to the Russian Political System, 2018, <http://www.rogerdarlington.me.uk/Russianpoliticalsystem.html> [žiūrėta 2018 04 17]

⁸⁹ Petrov, „Three dilemmas of hybrid regime governance: Russia from Putin to Putin“, 1-26.

Žiniasklaidos dilemoje, valdžia turi interesą kurti aukšto lygio informaciją, kurią galėtų išnaudoti saviems tikslams. Tai yra sprendžiama panašiai kaip ir su rinkimų dilema, informacijos šaltinių kiekis išlieka didelis, bet valstybė skrupulingai kontroliuoja svarbiausius kanalus, kurie pagrinde kalba apie politiką.⁹⁰ O Valstybės dilema parodo, jog valstybė turi suvaldyti įvairialypius interesus visuomenėje. Tai gali pasireikšti per institucijas, kaip parlamentas, kurios atstovauja skirtingiems interesams ir gali kelti problemas valdančiajam elitui. Visgi, tai taip pat gali padėti valdžiai sušvelninti tam tikras kylančias problemas per sukurtą atstovavimo mechanizmą. Tai ir buvo kontroliuojama panaikinant vienmنداčius regionus ir iškeliant Vieningosios Rusijos partijos pozicijas į viršų.⁹¹

Šie metodai yra skirti režimo išlaikymui, o ne valstybės vystymuisi ir parodo, kaip valdžia stengiasi įveikti priklausomybę nuo visuomenės. V. Putinas iš pažiūros išlieka stiprus lyderis silpnoje valstybėje. O Rusija tampa dar silpnesnė be pilietinės visuomenės. Be laisvų informacijos šaltinių ir atvirų galimybių visuomenės reprezentacijai, politikos formavimas tampa spėliojimu, kiek valdžia gali spausti iki bus susilaukta reakcijos. Panaši logika gali būti matoma ir užsienio politikoje kuomet yra testuojamos tarptautinių įstatymų ribos. Rusijos valdžios darbas yra, iš principo, rizikų valdymas, kas dažniausiai lemia trumpalaikius sprendimus.⁹²

Rusijos pajėgumų analizė demonstruoja, jog Rusija gali būti laikoma efektyvia tose sferose, kurios yra svarbios ekonominiam bei kariniam išlikimui, ir jos dažniausiai yra priskiriamos konkrečių klanų valdžiai. Dėl šios priežasties, analizuojant Rusijos užsienio politiką, svarbu atsižvelgti į vidines neformalias institucijas, kurios, savo ruožtu, gali paveikti politikos formavimą. Viskas yra paryškina to fakto, jog Rusijos užsienio politika tampa trumpalaikė ir neturinčia platesnio požiūrio, nes daugiau yra koncentruojamasi į planus kaip išlikti valdžioje. Ekonomika tampa svarbiu faktoriumi, kuris turi daug įtakos režimo stabilumui ir tokiu atveju, valstybei svarbios interesų sferos, kurios yra pagrindinės ekonomikos sudedamosios dalys – nafta, dujos bei karyba – ir kuria realizmo fasadą, nors iš tiesų, panašiau, jog yra tik individualių interesų įtakos laukas.

3.3. Neoklasikinis realizmas

Neorealizmo struktūrinė tarptautinės sistemos analizė ir vidinių veiksnių apžvalga, pasitelkiant valstybės pajėgumų konceptą, atskleidžia skirtingus kintamuosius, kurie gali veikti užsienio politikos formavimą. Neoklasikinis realizmas yra teorija, galinti apjungti išdėstytus skirtingus požiūrių kampus, sekant pirmuoju sisteminės proceso analizės žingsniu. Neorealizmo perspektyvos bei

⁹⁰ Nikolay Petrov, „Three dilemmas of hybrid regime governance: Russia from Putin to Putin“, 1-26.

⁹¹ Ten pat.

⁹² Ten pat.

valstybės pajėgumų analizės prielaidos gali papildyti neoklasikinio realizmo teorijos požiūrį, analizuojant Rusijos Federacijos užsienio politiką.

Galima teigti, jog pasirenkama užsienio politika, nebūtinai yra optimalus variantas, ji gali būti, paprasčiausiai, ta, kuri yra galima pagal išorinius ir vidinius limitus.⁹³ Tokia paprasta logika gerai paaiškina neoklasikinio realizmo principą. Pasitelkiant bilijardo metaforą⁹⁴, pagal neorealizmą, valstybė būtų kaip kamuolys, kuris yra veikiamas išorinių faktorių, kaip lazdos smūgis. Tuo tarpu neoklasikinis realizmas teigia, jog išoriniai faktoriai yra svarbūs ir negali būti ignoruojami, tačiau svarbu suvokti iš ko pats kamuolys yra padarytas, kas yra jo viduje, nes tai gali nulemti jo krypties trajektoriją.

Ši teorija stengiasi apjungti struktūrinio realizmo įžvalgas apie tarptautinę sistemą su įsiterpiančiais kintamaisiais, kurie gali paaiškinti, kodėl tam tikros valstybės neveikia pagal paprasčiausią galios balanso principą.⁹⁵ Neoklasikinis realizmas analizuoja vidinius procesus, kurie padeda nustatyti, kaip valstybės nusprendžia vykdyti veiklą reaguodami į sukurtus tarptautinės sistemos spaudimus ir galimybes. Ilguoju laikotarpiu, dėl tarptautinės sistemos kuriamo spaudimo valstybės sieks maksimizuoti savo globalią įtaką, galią ir saugumą, bet trumpuoju-vidutiniu periodu yra labai svarbu suvokti įsiterpiančius kintamuosius.⁹⁶ Tikslas nėra sukurti bendrą viską paaiškinančią teoriją, bet greičiau paaiškinti užsienio politikos formavimąsi konkrečioje valstybėje.

Tarptautinė sistema sukuria apribojimus galimiems užsienio politikos veiksams, bet ji pati nediktuoja individualiu vienetų veikimo, o sistemos anarchijos principas sukuria tam tikrą neaiškumą tarp pagrindinių veikėjų. Dažniausiai, ji yra paaiškinama per struktūrinius modifikatorius kaip technologijos ar geografija. Valstybės materialūs pajėgumai yra matuojami per BVP, išlaidas gynybai, kariuomenės dydį ir struktūrą, kariuomenės vykdomus tyrimus, populiacijos dydį ar demografiją.⁹⁷ Visi šie matavimo vienetai galiausiai yra suvedami į pagrindinius nepriklausomus kintamuosius, kurie veikia valstybės užsienio politiką. Pirmasis yra sistemos skaidrumas, kuriame yra apibrėžiama kiek yra žinoma apie egzistuojančias grėsmes bei galimybes. Svarbu suvokti, kiek sistema suteikia informacijos apie grėsmių neišvengiamumą ir ar yra aiškus užsienio politikos planas, kaip reikėtų reaguoti.⁹⁸ Pagal šį matą, sistema gali būti arba skaidri arba ne. Antrasis kintamasis yra

⁹³ Ripsman, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 29-31.

⁹⁴ Tatiana Romanova, „Neoclassical Realism and Today’s Russia“, 2012, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Neoclassical-Realism-and-Todays-Russia-15681> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁹⁵ Anna Radivilova, „Neo-Classical Realism and Russia-China Relations: Explaining Russia’s Post-Soviet Foreign Policy“, 2003, <http://online.sfsu.edu/andrei/RusFSU/747sampleRadivilova.htm> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁹⁶ Riccardo Tomada, „Does Neoclassical Realism Provide a Compelling Approach to Military Change?“, 2015, <http://www.e-ir.info/2015/03/17/does-neoclassical-realism-provide-a-compelling-approach-to-military-change/> [Žiūrėta 2018 04 17]

⁹⁷ Ripsman, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 38-43.

⁹⁸ Ten pat, 46-52.

strateginė aplinka, kuri, savo ruožtu, gali būti arba leidžianti arba apribojanti. Tai yra siejama su grėsmių dydžiu ir neišvengiamumu. Pačios grėsmės tikslas turėtų būti pažeisti teritorijos integralumą ar nacionalinį interesą, pažeisti ekonominius ir karinius pajėgumus bei turėti tam tikrą neišvengiamumo lygį.⁹⁹ Jeigu grėsmė yra artima ir didžiulė, strateginė aplinka yra ribojanti galimus pasirinkimus. Sekant šiuo požiūriu, visų pirma, tarptautinė sistema kelia iššūkius – arba apriboja, arba įgalina veikimą – ji nėra absoliučiai diktuojanti veiksmus, bet turinti stiprų poveikį.

Nepriklausomi kintamieji neoklasikiniame realizme sukuria tik erdvę, kuri riboja valstybės veiksmus, kaip netiesioginis poveikis užsienio politikai, daugiau apibrėžiantis valstybės veikimo kontūrus.¹⁰⁰ Analizuojant priežastinius ryšius, kodėl valstybė pasirenka konkrečius veiksmus, dėmesys turi būti nukreipiamas į vidinius faktorius. Gideon Rose teigė, jog vidiniai kintamieji turi būti pastumiami į antrąjį planą¹⁰¹, nes negalima atmesti tarptautinės sistemos sukurtų limitų veikti. Tačiau konkrečiomis aplinkybėmis, vidiniai veikėjai gali turėti svarbiausią įtaką užsienio politikai. Nuolatos yra formuojama valstybės interpretacija kaip reikėtų suprasti užsienio grėsmes ir galimybes ir koks veiksmų planas seka po to.¹⁰² Tai, tam tikra prasme, gali būti suvokiama kaip užsienio politikos paruoštukai skirtingoms aplinkybėms. Daugiausiai įtakos turi tie veikėjai, kurie turi pakankamai galios paveikti ar panaikinti vadovo ar kito svarbaus pareigūno vietą, tie kurie kontroliuoja veto teisę bei kurie gali formuoti valstybės nacionalinius interesus. Šiuo požiūriu, tarptautinių grėsmių pagrindas, dažniausiai, yra apsprendžiamas vidinės koalicijos interesų, kuri valdo valstybę, o paraleliai vidiniai politiniai ir ekonominiai interesai gali būti veikiami tarptautinių aplinkybių.¹⁰³ Dėl šios priežasties, naudinga į tarptautinės sistemos ir vidinių veiksmų santykį žiūrėti ne kaip į sudėtį, bet kaip į sąveiką tarp dviejų lygių. Šiuo atžvilgiu, vidiniai veiksniai nėra pastumiami tik į antrąjį planą, o tampa svaria analizės dalimi.

Neoklasikiniame realizme valstybė tampa įsiterpiančiu kintamuoju ir užsienio politika duotuoju momentu gali būti veikiami skirtingų veiksmų klasterių. Kadangi tai yra teorija, kuri vis dar formuojasi ir yra nuolatos papildoma, konkretus vidinių veiksmų rinkinys nėra nustatytas, tačiau dažniausiai yra išskiriamos keturios grupės.¹⁰⁴ Pirmoji grupė yra valstybės elito įsitikinimai, (angl. *leaders images*) kurioje yra daugiau koncentruojamasi į prezidento, ministro pirmininko ar kitų svarbių pareigūnų įsitikinimų rinkinį, kuris gali turėti įtaką užsienio politikai. Antroji grupė yra

⁹⁹ Ten pat, 52-56.

¹⁰⁰ Anna Radivilova, „Neo-Classical Realism and Russia-China Relations: Explaining Russia’s Post-Soviet Foreign Policy“, 2003, <http://online.sfsu.edu/andrei/RusFSU/747sampleRadivilova.htm> [žiūrėta 2018 04 17]

¹⁰¹ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, 144-172.

¹⁰² Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro, *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 170-193.

¹⁰³ Ten pat, 251-279.

¹⁰⁴ Ripsman, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 61-79.

strateginė kultūra, (angl. strategic culture) kuri gali išsiskirti į dvi dalis – viena, kuri daugiau analizuoja organizacinę kultūrą, kaip kariuomenės ar biurokratijos, o kita, kuri analizuoja platesnį strateginės kultūros suvokimą kylantį iš bendrų visuomenės įsitikinimų. Trečioji grupė yra valstybės ir visuomenės santykis (angl. state-society relations), kuri analizuoja santykius tarp valstybės institucijų ir įvairių ekonominių ar socialinių grupių. Ketvirtoji grupė yra vidinės institucijos (angl. domestic institutions), kurios analizuoja formalias institucijas, jų rutiną, veiksmų priėmėjų galimybes, veto žaidėjus ir t. t.

Rusijos Federacijos užsienio politika, neoklasikinio realizmo perspektyvoje, tampa painesnis mechanizmas. Neorealistinio požiūrio, į tarptautinės sistemos determinuotumą, keliamos problemos yra sprendžiamos įtraukiant valstybę kaip įsiterpantį kintamąjį. Visgi, sekančiame žingsnyje, turi būti apibrėžiama kuris vidinis veiksnys turi reikšmingą efektą užsienio politikos formavimui, kas gali būti pasiekta, pasitelkiant dedukcinį arba indukcinį metodus.

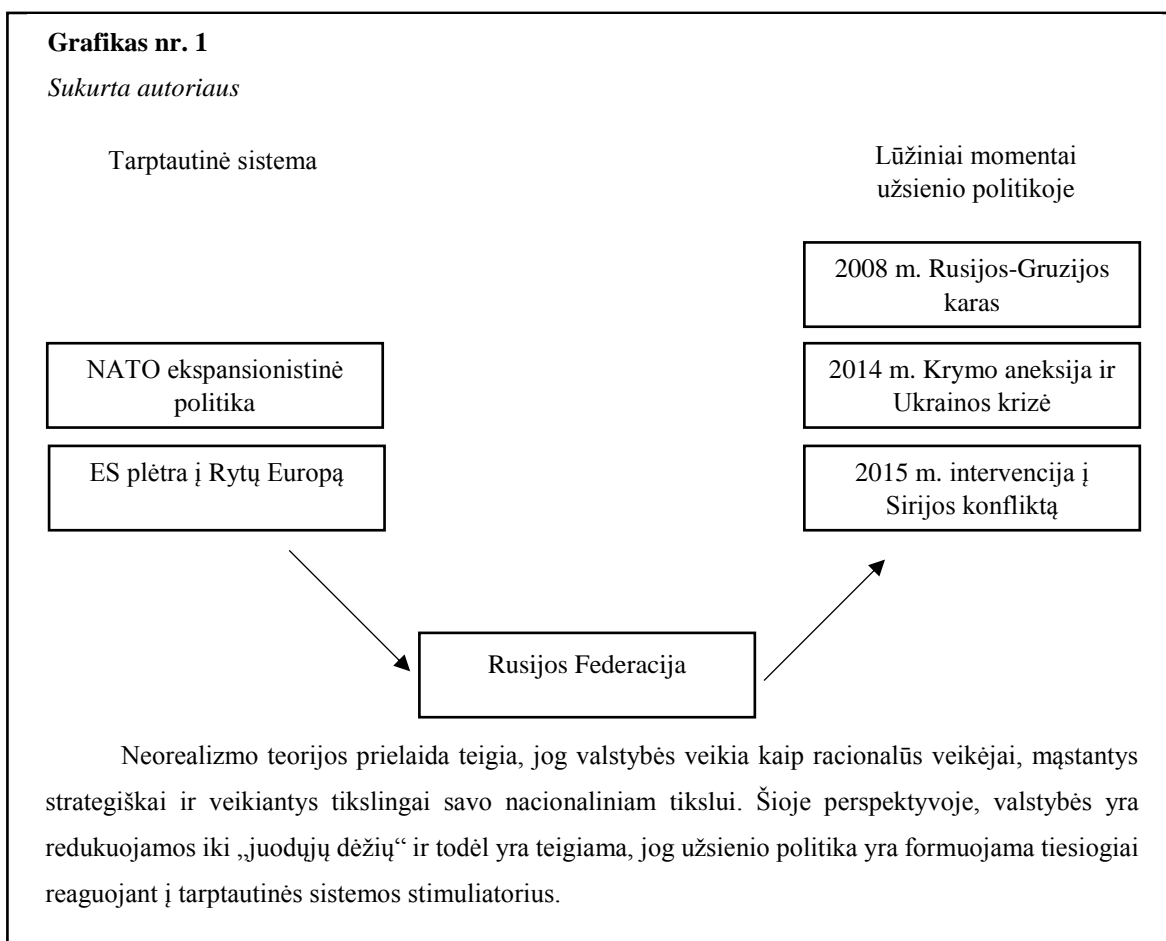
4. Svarbiausi Rusijos užsienio politikos faktoriai

Sisteminės proceso analizės antrasis žingsnis yra prognozių formavimas, kuriame nustatoma įvykių seka, remiantis suformuluota teorija pirmajame žingsnyje. Neoklasikinio realizmo teorijos rėmuose, įsiterpantys kintamieji veikia užsienio politikos formavimą, todėl turi būti atrandamas konkretus klasteris, kuris turi svarbiausią poveikį Rusijos valstybėje duotuoju momentu. Šis vidinis veiksnys ir nulems priežastinės ryšių grandinės įvykių seką. Visgi, kad būtų nustatytas tinkamiausias klasteris tolimesnei analizei, pradžioje turi būti apibrėžtas tarptautinės sistemos skaidrumas ir strateginė aplinka.

4.1. Tarptautinės sistemos rėmai

Neoklasikinio realizmo tyrimo logika sufleruoja, jog pradžioje turi būti apibrėžiama tarptautinė sistema ir bandoma paaiškinti kiek tik sisteminiai faktoriai veikia užsienio politiką. Kadangi neorealizmo teorijoje pagrindiniu kintamuoju yra laikomi struktūriniai veiksniai, Rusijos užsienio politikos analizė neorealizmo perspektyvoje leido susidaryti nepriklausomų kintamųjų spektrą, kuris gali būti matomas **grafike nr. 1**. Pastarojo dešimtmečio Rusijos užsienio politikos veiksmuose, į kuriuos galima įtraukti 2008 metų Rusijos-Gruzijos karą, 2014 metų Ukrainos krizę bei 2015 metų intervenciją į Siriją, dažniausiai yra linksniojami keli struktūriniai veiksniai. Vienas iš pagrindinių veiksnių yra NATO bloko šalių ekspansionistinė politika, kuri, tariamai, kėsina į

Rusijos interesų sferą ir keičia galios balansą. Šalia NATO yra minima ir Europos Sąjungos plėtra į Rytų Europą. Abu faktoriai kartais redukuojami į JAV kovą dėl įtakos pasaulyje.

Neorealizmo teorijos prielaida diktuoja situaciją, kurioje kiekvieną iš reakcijų į šiuos veiksmus galima būtų laikyti racionaliu valstybės pasirinkimu. Visgi, jau minėti argumentai sufleruoja kitokią paveikslą. Pavyzdžiui, Ukrainos atveju yra sunku surasti įrodymą, jog Vakarų tikslas yra „perimti“ Ukrainą iš Rusijos. Ir pastarosios veiksmai, aneksuojant Krymą bei įsiveržiant į Rytų Ukrainą, galima teigti, pastatė Rusiją į dar prastesnę situaciją saugumo prasme. Tai galėjo būti neskaidrios sistemos padarinys. Skaidrioje sistemoje turėtų egzistuoti aiškios grėsmės, dažniausiai iš valstybių, kurios turėtų būti išreiškusios priešišumą arba norą pažeisti teritorinį integralumą, turėti ekonomines ir karines galimybes tai padaryti bei veiksmai turėtų būti neišvengiami. NATO ar JAV gali būti suvokiama kaip karinė grėsmė, tačiau nebuvo aiškiai reiškiamas priešiškumas Rusijai iš jų pusės, o vieninteliai grėsmės neišvengiamumo klausimai galėjo būti siejami su įvykusi Euromaidanu, lėmusiu Ukrainos valdžios pokyčių. Kuo sistema yra neskaidresnė, tuo daugiau laisvės veikti atsiranda konkrečiam elitui, partijoms ar valstybėms vykdyti politiką pagal savo preferencijas, regioninius interesus ar strateginę kultūrą.

Tarptautinės sistemos strateginė aplinka iš pažiūros nėra apribojanti, tačiau, analizuojant grėsmių neišvengiamumą bei dydį, galima išvelgti kitokią perspektyvą. Kaip papildomi faktoriai atsiranda Vakarų sankcijos nukreiptos prieš Rusiją, kurios įrėmina valstybės veiksmų pasirinkimą bei tarptautinės teisės principai, dažnai išreiškiami per Jungtines Tautas, kurie verčia Rusiją imtis kitokių priemonių. Svarbu įvertinti tarptautinės teisės egzistavimą, kuris neorealistineje perspektyvoje valstybei neturėtų būti svarbus, bet realybėje, Rusija dėl to pakeitė savo instrumentus. Tarptautiniai įstatymai ir JT priežiūra suformavo tokią aplinką, kurioje tiesioginės karinės jėgos naudojimas nebėra preferencija.¹⁰⁵ Tai iš esmės nepakeitė Rusijos užsienio politikos, bet priverstė pakeisti naudojamus instrumentus. Krymo aneksijos atveju, atsiranda referendumo klausimas, Ukrainos krizės metu yra veikiami per vietinius sukilėlius, o Sirijoje išvelgiami privačių karinių grupuočių veiksmai, kaip, vadinamosios, Vagnerio grupės. Pastaroji, manoma, veikė ir Ukrainoje.¹⁰⁶ Iš kitos pusės, Rusijos pajėgumų analizė pademonstravo, jog svarbiu faktoriumi galima laikyti ekonomiką. Iš pažiūros stipri, centralizuota valstybė yra valdoma mažos elitinės grupės, kurios tikslas yra išsilaikymas valdžioje. Visos pastangos yra suvedamos į režimo konsolidavimą, kas yra daroma ekonominėmis priemonėmis. Priklausomybė nuo naftos kainų daro įtaką Rusijos galimybėms veikti tarptautinėje erdvėje, prie ko papildomai prisideda ekonominės sankcijos. Ekonomika, šiuo atžvilgiu, apjungia vidinę ir išorinę sferas, nes yra tiesiogiai persipynusios.

4.2. Valstybės elito įsitikinimai

Rusijos užsienio politikos perspektyvoje egzistuoja pakankamai argumentų įvardinti tarptautinę sistemą kaip neskaidrią ir apribojančią veiksmus. Žinoma, tai yra reliatyvus požiūris, tačiau galima sutikti, jog dabartinėje struktūroje nėra tokio paties skaidrumo kaip Šaltojo karo metu su dviem akivaizdžiais poliais ir nėra tiek laisvės veikti, kiek JAV turėjo po Sovietų Sąjungos griūties. Dedukcinės logikos metodu, tai sufleruočių valstybės elito įsitikinimų ir strateginės kultūros įsiterpiančių kintamųjų svarbą. Kadangi analizuojamas periodas yra sąlyginai trumpas, elito įsitikinimų svarba yra iškeliamą į viršų.¹⁰⁷ Indukciniu logikos metodu galima analizuoti kodėl, šiuo atžvilgiu, galima teigti, jog mažesnę poveikį turės likę du klasteriai – valstybės ir visuomenės santykis bei vidinės institucijos.

¹⁰⁵ Michael E. Becker, Matthew S. Cohen ir Sidita Kushi, „Reviving the Russian empire: the Crimean intervention through a neoclassical realist lens“, *European Security*, 25 (1), 2016, 112-133.

¹⁰⁶ Laurence Peter, „Syria war: Who are Russia's shadowy Wagner mercenaries?“, 2018, <http://www.bbc.com/news/world-europe-43167697> [žiūrėta 2018 04 17]

¹⁰⁷ Ripsman, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, 99-139.

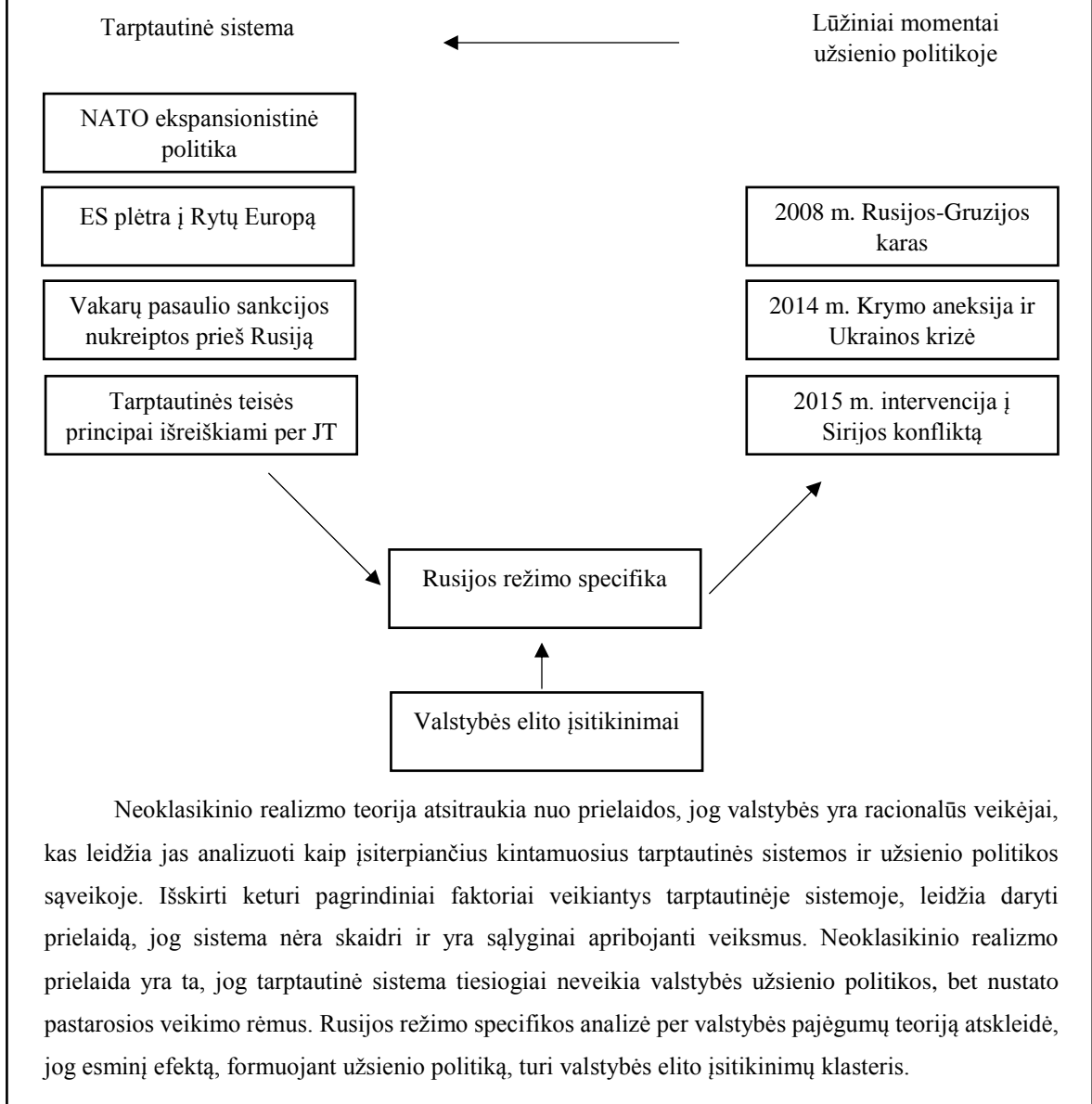
Rusijos pajėgumų analizė atskleidė specifinį režimo pobūdį, kuriame V. Putinas lieka stipriu vadovu silpnoje valstybėje be pilietinės visuomenės. Žinoma, tai nėra diktatūra ir stengiantis atsiriboti nuo visuomenės protestų, buvo įvedami įvairūs mechanizmai, leidžiantys kontroliuoti informacijos sklaidą, atstovavimo pobūdį bei patenkinti demokratiškumo idėją, atliepiant tris pagrindines kylančias dilemas. Tuo tarpu, vidinių institucijų svarba didesnę vaidmenį turi ilguoju periodu, bet, galima argumentuoti, jog Rusijos Federacijos režimas sudaro tokią situaciją, kurioje institucijos neturi didelės įtakos politiniam procesui ir yra sąlyginai kontroliuojamos. Svarbu paminėti, jog tai nereiškia, kad kitoje situacijoje šie klasteriai neturės paaiškinamosios galios, paprasčiausiai analizuojamos Rusijos užsienio politikos kontekste ir ribose valstybės elito įsitikinimų ir strateginės kultūros klasteriai turės didžiausią efektą.

Tęsiant įsiterpiančių kintamųjų analizę, Randall L. Schweller, apibrėždamas nepakankamo balansavimo teoriją, išskyrė vidinius kintamuosius kaip – elito konsensusas ir elito sąryšis – kurie abu patenka į valstybės elito įsitikinimų klasterį.¹⁰⁸ Nepakankamo balansavimo teorija analizavo valstybių veiksmus, kurie nesugebėjo įvertinti grėsmės, atsakė neproporcingai ar, iš pažiūros, neapgalvotai, ką galima suvesti į neracionalumo principą, jau išskirtą ankstesniuose skyriuose, analizuojant Rusijos užsienio politikos specifiką. Tokio pobūdžio apibrėžimas puikiai apibūdina nurodyta situaciją Rusijos valdžioje, kur V. Putinas veikia kaip arbitras klanų kovoje. Rusijos Federacija buvo apibrėžta kaip netvarkinga demokratija su nevieninga užsienio politika ir tai kelia klausimų dėl režimo konsolidacijos. Valdžioje susiformavusios elito grupės veikia tam, kad galėtų pasiekti savo asmeninius finansinius tikslus, o formalios institucijos yra apeinamos per asmeninių ryšių tinklą ir korumpuotą veiklą. Tokio pobūdžio situacija išryškina valstybės elito įsitikinimų klasterį, kaip svarbų įsiterpiančių kintamąjį Rusijos užsienio politikos analizėje, kuris gali padėti atsekti procesą, kuriame klanų kova veikia užsienio politiką. Tokia priežastingumo logika yra atvaizduojama **grafike nr. 2**, kuriame papildomai yra įterpiami minėti nepriklausomi Vakarų sankcijų bei tarptautinės teisės principų kintamieji.

¹⁰⁸ Ripsman, Neoclassical Realist Theory of International Politics, 26-29.

Grafikas nr. 2

Sukurta autoriaus

5. Klanų kovos atsekimas užsienio politikoje

Rusijos užsienio politikos analizėje, remiantis neoklasikiniu realizmu, buvo nustatyta, jog svarbiausią poveikį, šiuo atveju, turi valstybės elito įsitikinimų klasteris. Rusijos Federacijoje Vladimiras Putinas yra asmenybė, kuri dažniausiai linksniojama kaip pagrindinis valstybės elito narys. Visgi, galima suabejoti ar Putino įsitikinimų įtaka Rusijos užsienio politikos formavimui yra svarbiausias elementas. Kaip jau buvo paminėta, daugiausiai įtakos turi veikėjai, galintys paveikti ar panaikinti vadovo ar kito svarbaus pareigūno vietą, kontroliuojantys veto teisę bei formuojantys valstybės nacionalinius interesus. Rusijos vidinių veiksmų analizė išryškino neformalių klanų veiklos

svarbą režimo išlaikymui. Todėl šiame skyriuje bus analizuojamas ryšys kaip valstybės elito įsitikinimų įsiterpiantis kintamasis veikia Rusijos užsienio politikos formavimą. Sistematinės proceso analizės trečiajame refleksijos žingsnyje, turi būti analizuojami pagrindinių faktorių veiksmi priešastinių ryšių grandinėje, kas leis palyginti V. Putino ir neformalių klanų įtaką užsienio politikos formavimui.

5.1. V. Putino mitologija

Dirbdamas jau ketvirtoje prezidento kadencijoje, V. Putinas save pastatė į poziciją, kurioje jis tampa režimo legitimumo garantuotoju¹⁰⁹, todėl atrodytų, jog valdančiajam elitui yra geriau būti konsoliduotam ir dalintis rentomis. Jo vykdoma užsienio politika yra vadinama stipria, vieninga, centralizuota ir gerbiama Rusijos valstybėje. Žvelgiant į V. Putiną iš vertybinės įsitikinimų perspektyvos, galima teigti, jog jis yra daugiau vakarietis, nei kiti jo administracijos nariai, bet nemėgstantis Vakarų demokratijos ir jos artėjimo prie Rusijos sienų.¹¹⁰ Dažnai yra pabrėžiama oranžinių revoliucijų, kaip viruso problema, kuri kelia didžiulę baimę prezidentui. Kaip buvo minėta ankstesniuose skyriuose, viešųjų institucijų veiksmingumo sumažinimas, kaip Federalinė Taryba, Duma, teismai ir didžiosios partijos¹¹¹, iš pažiūros surišo valstybės stabilumo įsivaizdavimą su V. Putinu kaip asmenybe, o ne jo užimamomis pareigomis.

Iš vienos pusės, visa ši situacija sukūrė V. Putino asmenybės kultą, kuri yra paremta sąlyginai militokratine valdžios hierarchija su *siloviki* klanu priešakyje. Vieningosios Rusijos partija yra, iš pažiūros, demokratiškos visuomenės atspindys, atstovaujantis skirtingas interesų grupes, bet jos vienvaldytė politikoje kelia klausimus, ypač atsižvelgiant į tą faktą, jog regionų vadai, prezidento administracijos atstovai, federalinės ministerijos yra patekusios į klanu rankas. Iš kitos pusės, tokio pobūdžio analizė supaprastina esamą realybę, kas, galimai, daugiau tarnauja neorealistiniam aiškinimui, todėl reikia kelti klausimą, ar V. Putinas tikrai yra stabilumo garantas. Kontrolės problemos egzistuoja, kas pasireiškia per absoliučios regionų vadų kontrolės neegzistavimą. Per paskutinius regionų merų rinkimus, Vieningosios Rusijos partija pralaimėjo stebėtinai daug pozicijų.¹¹² Taip pat, net ir galingiausias vadovas yra priklausomas nuo artimiausios grupės – klanų – kurie, šiame amžiuje, perėjo pakankamai daug esminių lūžių, formavusių V. Putino perspektyvą.

¹⁰⁹ White, „Examining state capacity in the context of electoral authoritarianism, regime formation and consolidation in Russia and Turkey“, 551-569.

¹¹⁰ Dawisha, „Is Russia's Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, 331-365.

¹¹¹ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹¹² Darrel Slider, „How United is United Russia? Regional Sources of Intra-party Conflict“, Journal of Communist Studies and Transition Politics, 26 (2), 2010, 257-275.

Teiginys, jog V. Putinas privalo likti valdžioje, nes jis yra „stabilumo garantija“ yra mitas, įsišaknijęs dėl galių kaitos modernioje Rusijos valstybėje.¹¹³

Vladimiro Putino iškilimas Rusijos valdžioje buvo sėkmingas, dalinai, dėl išorinių faktorių. Geros globalios ekonominės sąlygos, kuomet naftos kaina buvo išaugusi iki 140 dolerių už barelį, leido „paprastiems“ Rusijos gyventojams susikurti gera gyvenimo lygį. Ekonominė sėkmė patenkino viduriniąją klasę, kas darė įtaką socialiniam stabilumui.¹¹⁴ Tačiau buvo jaučiamas svarbus vidinių faktorių efektas, o konkrečiau artimo V. Putino rato, kurie siekė kontroliuoti privatizaciją, riboti demokratiją ir iškelti Rusijos galią. Toks požiūris yra sustiprinamas fakto, jog dabartinės Vakarų sankcijos yra nutaikytos ne prieš Rusijos valstybę, bet prieš konkretų atrinktą tinklą asmenų.¹¹⁵ Šiuo metu, ekonomikos nestabilumas išryškino vidinę V. Putino valdžios logiką, kurioje yra stengiamasi išlaikyti esamą elitą, kad galima būtų siekti asmeninės finansinės naudos, dengiantis stiprios Rusijos Federacijos kūrimu, tiek viduje, tiek tarptautinėje sistemoje.

Klausimas išlieka ar paties V. Putino pažiūros yra stabilus vienetas. Atsitraukus ir peržiūrėjus V. Putino pažiūrų perspektyvą, galima įžvelgti skirtingas asmenybes, lyginant prezidentą šiuo metu ir amžiaus pradžioje. Žinoma, vargu ar daug nuostabos kelia tas faktas, jog asmens požiūris pasikeitė per keletą metų. Tačiau šioje vietoje susiduria nuolatinis kuriamas racionalaus, tvirto ir stabilaus vadovo piešinys su prezidentu, kurio nuomonė yra priklausoma nuo kitų faktorių ir, sąlyginai, nestabili. Ne paslaptis, jog asmenybės kultas nėra stabilus ir patikimas modelis.¹¹⁶ Ir už šio lūžinio taško, gali slėptis atsakymas, kas konkrečiai paveikė formuojamą Rusijos užsienio politiką.

Boriso Jelcino antroji kadencija artėjo prie griūties taško, kas kėlė didžiulę baimę dėl tolimesnio Rusijos valstybės vystymosi. Pagrindinis oponentas buvo komunistų partija, kuri, bijota, gali palikti Rusiją nuolatiniam revoliucionizmo kelyje ir neužtikrinti stabilumo. Aleksandras Vološinas, kuris dirbo B. Jelcino administracijoje, o 1999 metais tapo vadovu ir yra priskiriamas Jelcino „šeimos“ klanui, buvo viena iš esminių figūrų, turėjusių užtikrinti sklandų pozicijos perdavimą naujam kandidatui.¹¹⁷ Tai buvo įvykdyta, pasirenkant V. Putiną kaip B. Jelcino įpėdinį. Tokia istorija formuoja V. Putino įvaizdį kaip statytinio, kuris, reaguojant į esamą politinę situaciją Rusijoje, tapo puikiu kandidatu išlaikyti šeimos klanu pozicijas valdžioje. Tai yra įtvirtinama to fakto, jog atsistatydindamas B. Jelcinas paskyrė trumpą, trijų mėnesių, periodą iki kitų prezidento rinkimų, kas

¹¹³ Mikhail Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, New-York: Public Affairs, 2016, 346.

¹¹⁴ Karen Dawisha, „The Putin Principle: How It Came to Rule Russia“, *World Affairs Journal*, 2015, <http://www.worldaffairsjournal.org/print/96732> [žiūrėta 2018 04 17]

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Anna Derinova, „Who Rules Russia?“, 2013, <http://www.e-ir.info/2013/05/22/who-rules-russia/> [žiūrėta 2018 04 17]

¹¹⁷ Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 6-8.

neleido susiorganizuoti opozicijai, o A. Vološinas, kuris atsistatydino kartu su B. Jelcinu, vėl tapo prezidento administracijos vadovu, tik šį kartą V. Putino.¹¹⁸

Iš tiesų, savo kadencijos pradžioje, V. Putinas norėjo atrodyti kaip patrauklus modernios Rusijos vadovas ir stengėsi nesivelti į konfliktus su kitų valstybių lyderiais.¹¹⁹ Tai net privertė buvusi JAV prezidentą George Bush'ą teigti, jog V. Putinas yra patikimas prezidentas su kuriuo galima bus turėti efektyvius santykius.¹²⁰ Tuo metu Rusijos prezidentas atspindėjo pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio sintezę Rusijos užsienio politikoje.¹²¹ Vis dar buvo tikima, jog Rusija turi susisaistyti su vakarietiškomis demokratijomis, įsitraukti į globalią ekonomiką bei kooperuotis su Europa, kad Rusija neliktų nereikšminga valstybė. Paraleliai, buvo šnekama apie daugiapolio pasaulio svarbą, kuriame Europa yra atskiriama nuo hegemonės JAV bei pradėta diskutuoti dėl strateginės partnerystės su Kinija ir Indija. Visgi, tai pasikeitė į neoimperialistinį užsienio politikos modelį, kuriame svarbiausią vaidmenį vaidino Rusijos nacionalistinės didybės suvokimas, pridodant Eurazijos ir slavofilijos ideologijas. Tikima, jog Rusija pradžioje turi apsaugoti savo suverenitetą ir atkurti pasaulio galios statusą. Celeste Wallander pratęsė neoimperialistinio modelio analizę ir pasiūlė transimperializmo sąvoką¹²², pagal kurią galima paaiškinti kodėl Rusijos kariuomenė yra patraukiama iš Kaukazo ir plečiama energetikos kontrolė. Karinė galia nebėra svarbiausias atributas, norint išlaikyti neformalius tinklus valstybės viduje ir užsienyje, tai yra daroma per neskaidrias daugiašales kompanijas ir tarpvyriausybinius susitarimus, siekiant padidinti turimas rentas.

Toks požiūrio pokytis gali būti siejamas su anksčiau išdėstyta mintimi, jog net ir pats galingiausias vadovas yra priklausomas nuo artimiausio jį supančio rato, kas ponuoja mintį, jog V. Putinas pats yra klanų kovos simbolis, suformuotas per vidinius interesus, siekiant išlaikyti valdžią ir pasipelninti. Klanai, šiuo atžvilgiu, yra itin svarbus elementas formuojantis Rusijos užsienio politiką artimajame regione arba kitaip, Rusijos interesų sferoje. Po Sovietų Sąjungos griūties, susiformavo tradicija, kurioje į Rusijos Užsienio reikalų ministerijos mandatą patenka tik valstybės esančios už Nepriklausomų valstybių sandraugos (toliau: NVS) ribų. Tai yra seno sovietinio modelio tęsa, kuriame TSKP Centro komitetas buvo atsakingas už visas Sovietų respublikas. Kadangi Rusijos prezidento administracija šiuo metu yra įsikūrusi tame pačiame pastate, kuriame buvo TSKP Centro komitetas, tradicija yra tęsiama.¹²³

¹¹⁸ Ten pat, 12-14.

¹¹⁹ Ten pat, 14-20.

¹²⁰ Caroline Wyatt, „Bush and Putin: Best of friends“, BBC News, 2001, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1392791.stm> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹²¹ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹²² Ten pat.

¹²³ Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 85-87.

5.2. Kas valdo Rusiją?

Nors V. Putinas yra pirmasis žmogus apie kurį yra pagalvojama, kalbant apie Rusiją, jo užsienio politikos įsitikinimai yra nestabilūs ir pasikeitę, paraleliai, kas yra matoma ir su Rusijos Federacijos vykdoma politika. Dėl šios priežasties turi būti einama vienu žingsniu giliau ir išryškinus klanų kovos svarbą Rusijos užsienio politikos analizėje, turi būti apibrėžta pati kova.

Klanų sėkmė, formuojant užsienio politiką Vakarų valstybėse yra apribojama egzistuojančių taisyklių, kurios neleidžia duoti ar priimti kyšius, visgi, post-sovietinėje erdvėje yra lengviau rasti pareigūnus, kurie norėtų kartu pasipelnėti. Jeigu yra sekama transimperialistinės užsienio politikos logika, kyla klausimas, ar galima Rusiją sulyginti su rentų valstybe. Užsienio politikoje, rentų valstybės efektas yra valdžios sukūrimas, kurios įdarbinimas tiesiogiai priklauso nuo išorinių rentų.¹²⁴ Tokiame režime egzistuoja tendencija atmesti arba nuslopinti alternatyvių požiūrių kilimą, o užsienio politika yra matuojama per eksporto ir importo santykį. Kadangi visuomenė yra slopinama ir paperkama, egzistuoja vidinio atskaitingumo trūkumas. Iš pažiūros šie apibūdinimai galėtų būti taikomi Rusijos Federacijai, tačiau tai būtų kardinalus požiūris. Rusijos biudžete virš 30% pajamų yra gaunama ne iš energetikos sektoriaus, todėl dalina diversifikacija egzistuoja. Žinoma, ne pati valstybė gauna pajamas iš energetikos, tai yra daroma netiesioginiu būdu per mokesčius, tačiau, kaip buvo minėta anksčiau, pagrindiniai valstybei svarbūs sektoriai yra valdomi politikoje aktyvių asmenų.¹²⁵ Nors Rusija neatitinka klasikinio rentų valstybės apibrėžimo, akivaizdu, jog užsienio politikoje energetika patenka į svarbiausių interesų sferą ir vienu iš svarbiausių tikslų tampa režimo išlaikymas, kas užtikrina nenutrūkstamą rentų dalinimąsi tarp elito. Panaši idėja yra įžvelgiama ir V. Putino patekimo į prezidento postą istorijoje, kada buvo matoma grėsmė B. Jelcino šeimos klanui prarasti pozicijas komunistų partijos atstovams, bet vadinamasis „stabilumas“ buvo išlaikytas. Pagrindiniai rentų gavėjai, istoriškai, Rusijos valdžioje buvo artimiausi klanai.

Nors klanų struktūra ir pavadinimai kito ir laiko tarpe ir skirtingų analitikų perspektyvoje, bendrai, tai gali galima apibrėžti kaip nuolatinį liberalų ir *siloviki* klanų susistumdymą dėl vietos valdžioje. *Siloviki* klano atstovai yra vienijami bendrų vertybių ir politikos suvokimo. Valstybė turi būti stipri ir kontroliuoti ekonomiką, bent jau strateginiuose sektoriuose. Tarp šios grupės žmonių vyrauja įsitikinimas, jog Rusijos išteklių priklauso valstybei, todėl negali būti kalbama apie privatizaciją. Taip pat gali būti įžvelgiamas ortodoksų bažnyčios palaikymas ir tam tikrais atvejais

¹²⁴ Dawisha, „Is Russia's Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, 331-365.

¹²⁵ Ten pat.

matomos rasizmo bei antisemitizmo apraiškos.¹²⁶ *Siloviki* klanu lyderiais dažnai yra išskiriami Igoris Sečinas, Rosneft generalinis direktorius bei Sergejus Ivanovas, buvęs prezidento administracijos vadovas, vicepremjeras ir Rusijos gynybos ministras. Kitos išskiriamos asmenybės yra Vladimiras Jakuninas, buvęs KGB tarnautojas ir Rusijos geležinkelio vadovas, Dmitrijus Rogozinas, buvęs kariuomenės industrinio komplekso atstovas, Sergejus Šoigu, gynybos ministras¹²⁷, Viktoras Ivanovas, buvęs KGB pareigūnas ir Almaz-Antei bei Aeroflot vadovas, Vladimiras Ustinovas, buvęs teisingumo ministras ir generalinis prokuroras, Nikolajus Patruševs, ilgametis FSB vadovas bei Rusijos Federacijos Saugumo tarybos sekretorius bei kiti. Tarptautinėje sferoje *siloviki* tikslas yra atkurti Rusijos didybę ir įtaką buvusiose Sovietų Sąjungos respublikose. NATO yra laikomas pagrindinių priešų Rusijos interesams.¹²⁸ Iš pažiūros atrodytų, jog *siloviki* klanas yra vieningas darinys vedamas bendrų nuostatų apie politikos vykdymą. Tačiau tai yra daugiau tik aspektai, kurie leidžia asmenų grupę vadinti bendru klanu, kadangi, žiūrint per pragmatiškesnę ekonomikos perspektyvą, išryškėja kovos dėl pozicijų ir įsitikinimų paminimai, dėl rentų.

Liberalų klanas yra mažiau apibrėžtas vienetas. Svarbu suvokti, jog, nors pavadinimas gali sufleruoti vakarietišką požiūrį į politikos vykdymą, iš tiesų, tai yra tik liberalesnio požiūrio atstovai nei *siloviki*, todėl autoritarinės idėjos gyvuoja ir šiame klane. Liberalų klanas nesutinka su *siloviki* dėl ekonominio vystymosi – vienas iš pagrindinių nesutarimo taškų yra privatizacija. Nors nebuvo didžiulio priešinimosi nacionalizacijai strateginiuose sektoriuose, tačiau liberalų teigimu ji turėtų būti vykdoma per ilgą laikotarpį ir atsižvelgiant į visus įstatymus.¹²⁹ Manoma, jog staigus įmonių nacionalizavimas pakenkė investicijoms ir turi būti vykdoma privatizacija visose sferoje, kur tai yra įmanoma įgyvendinti. Liberalų vadu yra laikomas Dmitrijus Medvedevas, buvęs Rusijos prezidentas, Gazprom direktorių tarybos pirmininkas, o šiuo metu esantis ministru pirmininku. Kitos asmenybės yra Hermanas Grefas, Sberbank vadovas, Arkadijus Dvorkovičius, buvęs vicepremjeras, Vladislavas Surkovas, buvęs vicepremjeru bei prezidento administracijos pavaduojančiu vadovu, Aleksejus Kudrinas, buvęs finansų ministras, Dmitrijus Kozakas buvęs vicepremjeras, Aleksejus Mileris generalinis Gazprom direktorius ir kiti.

Skirtis tarp klanų prasidėjo B. Jelcino valdymo laikotarpiu. 1992 metais dalinė naftos rinkos privatizacija turėjo sutvarkyti krentančius gamybos pajėgumus ir sukurti naują verslininkų grupę, kuri

¹²⁶ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [žiūrėta 2018 04 17]

¹²⁷ Laurynas Kasčiūnas, Marius Laurinavičius ir Vytautas Keršanskas, „Vladimir Putin’s pyramid of rule: Who really governs Russia?, 2014, <https://en.delfi.lt/central-eastern-europe/vladimir-putins-pyramid-of-rule-who-really-governs-russia.d?id=65432116> [žiūrėta 2018 04 17]

¹²⁸ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [žiūrėta 2018 04 17]

¹²⁹ Ten pat.

atsvertų regionų elitus, dar vadinamus oligarchais. B. Jelcinas tuo metu į savo vyriausybę pasikvietė porą konservatyvių pareigūnų, kurie turėjo atsverti liberalius reformistus valdžioje.¹³⁰ Jau tuo metu konservatyvesnių pažiūrų pareigūnai siekė, jog valstybei svarbūs sektoriai turėtų būti nacionalizuoti, visgi, liberalų klanui iškilus į viršų, buvo tęsiama privatizacija ir iškilo Sibneft, TNK-BP bei Yukos įmonės valdomos oligarchų. Jelcino šeimos klanu privatizavimo planas buvo pakeistas *siloviki* nacionalizacijos projektu. Svarbu paminėti, kad dabartinis liberalų klanas nėra tas pats darinys, kuris veikė su B. Jelcinu, tačiau idėjų tąsa yra matoma, kaip pavyzdžiui, Aleksandro Vološino, buvusio B. Jelcino administracijos vadovo, prisijungimas prie D. Medvedevo liberalų klanu.¹³¹ V. Putinui atėjus į valdžią, greitai buvo suprasta, jog turi būti įvestas balansas tarp valstybininkų ir privatizuotojų ir manoma, jog B. Jelcino vadovavimo problema buvo liberalų neproporcingas iškilimas į viršų. Anksčiau minėta Rusijos mokesčių rinkimo sistema buvo problematiška ir liberalų klanui nesisekė įtikinti Michailo Chodorkovskio pakeisti Yukos įmonės mokestinę sistemą. Pastaroji įmonė atvėrė langą iškilti ir įsitvirtinti rentų sistemoje *siloviki* klanui. Igoris Sečinas siekė gauti Yukos svarbiausią dalį Yuganskneftgaz ir ją perkurti pagal Rosneft įmonės modelį. M. Chodorkovskis buvo įkalintas, mokestinė sistema buvo dalinai sutvarkyta, o Igoris Sečinas įtvirtino Rosneft kaip vieną iš pagrindinių kompanijų Rusijoje ir kaip *siloviki* klanu vieną iš rentos pagrindų.¹³² Ilgainiui buvo svarstoma idėja sujungti Gazprom ir Rosneft įmones, bet tai neįvyko nes buvo bijoma, jog tai gali paviešinti Gazprom vidines problemas, kaip tai įvyko Yukos atveju. Galiausiai Gazprom nusipirko oligarcho Romano Abramovičiaus Sibneft bei liko liberalų klanu rankose. Yukos atvejis buvo lūžinis momentas, kuris leido *siloviki* klanui iškilti į viršų, paraleliai naikinant buvusių B. Jelcino šeimos klanu narių postus. Pagrindinė kova dėl rentų valdžioje prasidėjo tarp *siloviki* ir liberalų klanu, o V. Putinas sėdėjo viršuje kaip arbitras. Tai buvo ir asmeninė kova, nes nebuvo slepiama tai, jog Igoris Sečinas nemėgsta „liberalo“ D. Medvedevo bei net ir *siloviki* nario S. Ivanovo.¹³³ Akivaizdu, jog Rusijoje egzistuoja stumdymasis tarp klanu, kuris remiasi ne į formalias institucijas, o į santykius su V. Putinu. Šios kovos yra svarbios užsienio politikos formavimuisi ir prasidėjo tuo metu, kada vizualiai pradėjo matytis V. Putino pragmatizmo ir daugiapolio požiūriu į užsienio politiką pokytis į transimperialistinę.

¹³⁰ Ahmed Mehdi ir Shamil Yenikeyeff, „Governors, Oligarchs, and Siloviki: Oil and Power in Russia“, Institut francais des relations internationales, 46 (14), 2013, 6-9.

¹³¹ Zygari, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 204-222.

¹³² Mehdi, „Governors, Oligarchs, and Siloviki: Oil and Power in Russia“, 12-14.

¹³³ Zygari, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 134.

5.3. Siloviki iškilimas

Kaip jau buvo minėta, pirmojoje V. Putino kadencijoje 2000 – 2003 metais buvo matomas stipresnis bendradarbiavimas su Vakarais ekonomikoje, kariuomenėje ir kultūroje. Buvo pritarta JAV kariuomenės dislokavimui Gruzijoje, Kirgizijoje ir Uzbekistane bei stipriai nesipriešinta NATO išsiplėtimui 2004 metais. Taip pat, stengtasi įstoti į Pasaulio prekybos organizaciją.¹³⁴ Visgi, 2003 metais, kada Aleksandras Vološinas bei Michailas Kasjanovas prarado pozicijas, Chodorkovskis buvo suimtas, o *siloviki* perėmė pagrindinius postus, prasidėjo priešiškesnis požiūris į Vakarus. Buvo ginčijamasi dėl humanitarinės intervencijos į Kosovą, žmogaus teisių pažeidimų Čečėnijoje bei dėl kitų įvykių.

Siloviki yra asmenys kilę iš karinių struktūrų, teisėsaugos bei žvalgybos institucijų. Tai yra susiję su V. Putino siekiu subalansuoti valdžios galias ir atsverti liberalų flangą. Norėta atkurti valdžią su FSB ir KGB pareigūnais ir tai sukūrė tokią situaciją, kuomet priešingai nei sovietmečiu, kada KGB buvo komunistų partijos įrankis, dabar FSB pradėjo kontroliuoti valstybę ir formuoti nacionalinės idėjos kryptį.¹³⁵ Tiesa, vidinės *siloviki* kovos, veikiausiai, neleido konsoliduoti pilnai galios valdžioje, nes veiksmai buvo daugiau skatinami asmeninės ekonominės naudos. Iš tiesų Nikolajus Patruševas, ilgametis FSB vadovas, kuris gavo postą po V. Putino pasitraukimo, buvo vienas iš kertinių asmenų, bandęs įtikinti, kad negalima pasitikėti JAV ir vienintelis saugumo garantas yra FSB,¹³⁶ taip tiesiogiai formuodamas užsienio politikos kryptį. Tiesa, V. Putino artimiausiame rate buvo ne vienas radikaliomis nuomonėmis disponuojantis asmuo. Teigiama, jog Sergejaus Ivanovo, žmogaus, kuris buvo vienas iš didžiausių potencialą turėjusių įpėdinių V. Putinui 2008 metais, užsienio politika yra vadinama daugiapolė ir neoimperialistinė su dažnomis idėjomis apie tradicionalizmą ir Slavų viršenybę.¹³⁷

Iš tiesų, svarbiu veikėju Rusijos užsienio politikoje yra tapęs, žinoma, ir pats Igoris Sečinas. Pastarasis, dar Gruzijos-Rusijos karo metu, keliavo kartu su Nikolajumi Patruševu į Kubą, kur nieko neprašomas, I. Sečinas įtikino Nikaragvos prezidentą Daniel Ortega ir Venesuelos prezidentą Hugo Chavez pripažinti Abchazijos ir Pietų Osetijos atsiskyrimą.¹³⁸ I. Sečino iškilimas į viršų kartu su

¹³⁴ Anna Derinova, „Who Rules Russia?“, 2013, <http://www.e-ir.info/2013/05/22/who-rules-russia/> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹³⁵ Andrei Soldatov ir Michael Rochlitz, „The Siloviki in Russian Politics“, <https://static1.squarespace.com/static/55510affe4b06afeca50df07/t/57f9397c46c3c42b614e6c73/1475950973061/Siloviki+Final+Oct+8+.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹³⁶ Zygari, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 342.

¹³⁷ Jorgen Staun, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹³⁸ Zygari, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 178.

siloviki klanu buvo detalčiai suplanuotas. Po jau paminėto Yukos atvejo, buvo visiškai sužlugdytas Jelcino šeimos klanas ir jam teko pasitraukti. Atsiradusiame jėgos vakuume iškilo *siloviki*, kurių tikslas buvo sustiprinti sąlyginai silpną, tuo metu, prezidentą. I. Sečinas iki pat 2008 metų dirbo V. Putino administracijoje. Per tą laiką jis 2004 metais tapo Rosneft vadovu, kuri 2006 metais norėjo įsigyti Russneft, tačiau nebuvo susitarta dėl kainos ir Michailas Gutserijevs, Russneft vadovas, gavo 14 milijardų rublių sąskaitą bei pagrasinimą susidorojimu. Taip pat, I. Sečinas domėjosi ir Gazprom įsigijimo galimybėmis ir nuolatos stengėsi V. Putinui įteigti mintį, jog nereikėtų pasitikėti Aleksejumi Mileriu. Visgi, abu atvejai buvo pralaimėti ir įmonės išliko savo savininkų rankose, kurie yra siejami su liberalų klanu. I. Sečinas tikėjo, jog valstybė turi valdyti visas sritis ir palaipsniui kėlė Rosneft pajėgumus. Jis kartu su ilgamečiu Maskvos meru Jurijumi Lužkovu dar nuo 2008 metų pradėjo teigti, jog Krymas nėra Ukrainos dalis. Ir ne paslaptis, jog Sečiniui būnant V. Putino administracijos dalimi ir Kremliaus kanceliarijos vadu, jis turėjo daug įtakos formuojant Putino darbotvarkę ir biurokratiją.¹³⁹

Visi buvę veiksmai rodo, jog *siloviki* turėjo siekį valdyti pagrindinius ekonominius išteklius Rusijos valstybėje. Tai buvo siekiama dėl asmeninės finansinės naudos bei noro turėti tvirtą, stabilią galią savo rankose, kuri leistų apsaugoti savo pozicijas valdžioje.¹⁴⁰ Visgi, didžiausia klanų kova vyko tarp *siloviki* ir liberalų, kurios pradžia buvo V. Putino įpėdinio pasirinkimas prieš 2008 metų rinkimus, o kulminacija buvo D. Medvedevo vadovavimo laikotarpis. Tiesa, pastarasis laikotarpis nebuvo liberalų pergalė. Po dviejų V. Putino kadencijų, visi laukė asmens, kuris bus pasirinktas kaip jo įpėdinis. Pagrindiniais kandidatais buvo S. Ivanovas ir D. Medvedevas – įdomu, bet abiejų asmenų nekeitė I. Sečinas. Galimai dvi priežastys lėmė D. Medvedevo pasirinkimą ir jo pergalę rinkimuose. Pirmoji, V. Putinas kaip arbitras klanų kovoje pastebėjo, jog *siloviki* galia buvo neproporcingai išaugusi, ypač po to kai 2005 metais Vladimiras Ustinovas buvo paskirtas į generalinio prokuroro vietą ir tapo vienu iš įtakingiausių *siloviki* klanu atstovu, kuris buvo atsakingas už M. Chodorkovskio bylą. Papildomai, 2006 metais Ustinovo sūnus vedė I. Sečino dukrą. Antra, S. Ivanovas buvo labai populiarus visuomenėje ir vienu momentu jau buvo pradėjęs komentuoti ekonomikos klausimais be V. Putino sutikimo.¹⁴¹ Tai galėjo būti svarbus momentas pasirenkant kandidatą, kuris neleistų *siloviki* klanui gauti absoliučią valdžią ir paraleliai nebūtų populiariesnis nei V. Putinas.

Tačiau, kaip buvo paminėta, D. Medvedevo iškilimas nebuvo liberalų klanu pergalė. 2008 metais D. Medvedevui tapus prezidentu įvyko pokytis užsienio politikoje. Galia persiskirstė į liberalų

¹³⁹ Ian Bremmer ir Samuel Charap, „The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want“, The Washington Quarterly, 30 (1), 2010, 83-92.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 143-144.

puse. Buvo stengiamasi sutvarkyti įtemptus Rusijos ir JAV santykius, kurie buvo sugadinti per G. Bush'o kadenciją. 2008 – 2011 metais buvo sprendžiama Afganistano tranzito dilema, buvo susitarta dėl Irano sankcijų bei ruošiami dokumentai įstojimui į PPO.¹⁴² Dmitrijaus Medvedevo užsienio politiką galima buvo laikyti pragmatizmo ir neoimperialistinio požiūrio sinteze, kas iš dalies sugražino V. Putino prezidentavimo pradžios laikų mąstymą. D. Medvedevas norėjo pradėti rimtą modernizacijos procesą ir netgi norėjo sutvarkyti tokias sovietmečio relikvijas kaip teisingumą telefonu (angl. telephone justice) bei paskyrimus blatais.¹⁴³ Visgi, modernizacijos pastangos atsimušė į sieną kai buvo pamatyta, jog iniciatyvos yra stabdomos ties ta riba, kurioje jau pradeda kenkti valdžios pareigūnų kėdėms. Medvedevo kaip tvirto prezidento įvaizdis taip pat nepritapo. Nors, jo kadencija prasidėjo su Rusijos-Gruzijos karu, niekas netikėjo, kad tai buvo jo karas.¹⁴⁴ Iš tiesų, Gruzijos bei Ukrainos krizės yra priskiriamos *siloviki* klanui.¹⁴⁵ Tas pats mechanizmas, kuris leido D. Medvedevui lengviau tapti prezidentu, neleido jam susikurti savo stipraus tinklo, nes jau buvo valdomi visi resursai. Šiuo atžvilgiu tai atskleidžia, kodėl liberalų klanas yra sunkiau apibrėžiamas.

Nepriklausomai nuo to fakto, D. Medvedevas rimtai svarstė antrosios kadencijos galimybes, bet šioje vietoje I. Sečinas turėjo tam padėti tašką. Medvedevo atvira užsienio politika ir išskirtinis susidomėjimas Libijos įvykiais su Twitter ir Facebook iškilimu, sukrėtė *siloviki* klaną ir buvo stengiamasi įtikinti V. Putiną, jog tai gali lemti spalvotųjų revoliucijų potencialą ir Rusijos Federacijoje.¹⁴⁶ Teigiama, kad V. Putinas pasitarė su Medvedevu ir pastarasis atsisakė antrosios kadencijos ir savo atskiros partijos kūrimo galimybių. Ši žinia sukrėtė visus, ypač A. Dvorkovičių iš liberalų klanu. Trečiosios Putino kadencijos metu buvo pradėta vykdyti, vadinamoji, „Demedvedevizacija“ ir teigiama, jog 2014 metai buvo liberalų klanu pralaimėjimas Kremliuje.¹⁴⁷

Siloviki klanu pastangos stabiliai didinti savo galią Rusijos valdžioje buvo sėkmingos. Kadangi Medvedevo modernizacija nepasisėkė, vienintelis kelias, atstatyti V. Putino dominavimui, buvo kultūrinis posūkis į konservatyvų Rusijos tradicionalizmą, kuris puikiai sutapo su *siloviki*

¹⁴² Anna Derinova, „Who Rules Russia?“, 2013, <http://www.e-ir.info/2013/05/22/who-rules-russia/> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹⁴³ Alena Ledeneva, „From Russia with Blat: Can Informal Networks Help Modernize Russia?“, *An International Quarterly*, 76 (1), 2009, 257-288.

¹⁴⁴ Zygars, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 161.

¹⁴⁵ Dani Belo, „Russian Foreign Policy Beyond the Aged Siloviki“, 2017, <http://www.iaffairscanada.com/2017/russian-foreign-policy-beyond-the-aged-siloviki> [Žiūrėta 2018 04 17]

¹⁴⁶ Zygars, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 204.

¹⁴⁷ Ten pat, 295.

nuostatomis. Šiuo metu *siloviki* praktiškai valdo ketvirtadalį viso valstybės aparato,¹⁴⁸ o I. Sečino Rosneft jau pradėta vadinti užsienio reikalų ministerija.¹⁴⁹

Realizmas mikro lygmenyje – sentencija apibrėžianti Rusijos valdžios sistemą. Tik tai nėra laikoma anarchiška sistema, dėl egzistuojančio V. Putino posto. Visgi, panašu, jog ši idėja gali būti tik populiarus neorealistinio mąstymo sukurta idėja, kuri sufleruoja stipraus lyderio vaizdinį užsienio politikoje. Buvo teigiama, jog klanai dažnai nesikiša į užsienio politiką, nes tai yra Putino laukas ir šios idėjos negalima numesti į šoną. Visgi, klanų analizė demonstruoja, jog Putinas gali būti vaizduojamas kaip klanų kovos manifestacija. Realizmas jį padaro arbitru tarp grupių ir stabilizavimo garantu, tačiau žiūrint iš kitos pusės yra matoma, jog jis yra paveikiamas galių pokyčio valdžioje ir artimiausio rato įsitikinimų, todėl tampa sunku pasakyti kiek Rusijos užsienio politikos veiksmai gali atspindėti Putino didžiąją idėją, o kiek tai yra klanų įtakos sferos. Klausimas išlieka ar galima V. Putiną vadinti stabilumo garantu, kuomet jo pažiūros keitėsi per metus. Ieškant stabilumo apraiškų, reikėtų atsižvelgti į *siloviki* klanų iškilimą, kuris buvo pademonstruotas šioje analizė. Taip pat, atsižvelgiant į tą faktą, jog dar 2003 metais *siloviki* turėjo susikūrę savo iškilimo planą: pirma, sukurti naują verslą Yukos atvejo kontekste, kuris galėtų veikti Rusijos ekonomikos politiką bei būtų valdomas valstybės; antra, sukurti valstybinius monopolius svarbiausiuose valstybės sektoriuose; trečia, skatinti ekonominį augimą perskirstant resursus rentomis, taip valdant verslo sektorių; ketvirtą, iškelti *siloviki* klaną į prezidento pagrindinį ir vienintelį galios šaltinį; penkta, sukurti naują kairiąją populistinę ideologinę platformą, nukreiptą į mases, skatinančią mažą ir vidutinį verslą bei nūsiskimimą nuo oligarchų.¹⁵⁰

6. Klanų kovos poveikio procesas

Pagrindiniu įsiterpiančiu kintamuoju yra įvardinama klanų kova Rusijoje, kuri veikia užsienio politikos formavimą. Sistematinės proceso analizės ketvirtajame išvadų žingsnyje yra palyginami suformuluoti pastebėjimai apie kintamųjų svarbą su teorijos išvestomis prognozėmis, kas leidžia sudėlioti pilną priežastinių ryšių grandinę, kuria galime pamatyti **grafike nr. 3**. Neorealizmo teorijos rėmuose, Rusijos-Gruzijos karas, Krymo aneksija su Ukrainos krize bei intervencija Sirijoje įvyko dėl tarptautinės sistemos pokyčių, į kuriuos reagavo Rusijos Federacija. Visi kertiniai Rusijos

¹⁴⁸ Ekaterina Grobman, „Inside the power struggle within the Russian elite“, 2016, <http://www.russia-direct.org/analysis/inside-power-struggle-within-russian-elite> [žiūrėta 2018 04 17]

¹⁴⁹ Dovydas Pabiržis, „Rosneft“ tampa antra Rusijos užsienio reikalų ministerija“, 2018, <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/04/22/rosneft-tampa-antraja-rusijosuzsienio-reikalu-ministerija> [žiūrėta 2018 04 22]

¹⁵⁰ Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 63.

užsienio politikos įvykiai yra suvedami į NATO bei ES plėtros grėsmes bei JAV paliktą galios vakuumą. Visgi, sekant neoklasikinio realizmo logika ir įvedant įsiterpantį kintamąjį yra matoma kitokia situacija. Neorealistinis aiškinimas yra pasitelkiamas nepriklausomų kintamųjų išryškinimui, kurie yra sintezuojami su vidinės režimo specifikos logika atskleista per valstybės pajėgumų analizę. Šiuo atveju, NATO bei ES plėtros grėsmės, Vakarų sankcijos Rusijai bei tarptautinės teisės principai išreiškiami per JT, sudaro veikimo rėmus, kurie tiesiogiai neveikia užsienio politikos išeišig, bet keičia galimų politikų pasirinkimą.

Priešasčių grandinės viduryje, tarp tarptautinės sistemos ir užsienio politikos, atsiduria valstybė. Analizuojant valstybės elito įsitikinimų klasterį, kaip įsiterpantį kintamąjį, pagrindine ašimi tampa Vladimiras Putinas. Iš pažiūros, jis yra stiprus lyderis į kurį remiasi visas Rusijos režimo stabilumas – idėja, kuri yra dažnai propaguojama vertinant valstybės veiksmus užsienio politikoje. Tačiau, kaip parodė tyrimas, šios idėjos teisingumas gali būti užginčytas. Iš vienos pusės, abejones kelia ekonomikos poveikis V. Putino kurtam režimui. Galima argumentuoti, jog sėkmingos sąlygos, kuomet naftos kaina buvo išaugusi iki 140 dolerių už barelį, stabilizavo vidinę sistemą ir leido įtvirtinti specifinį režimą. Iš kitos pusės, galima suabejoti dėl paties Putino, kaip valstybės elito, įsitikinimų stabilumo. Pakilimo į valdžią istorija diktuoja tokią situaciją, kurioje Putinas gali būti laikomas tik, buvusio režimo vadovo, statytiniu. Boriso Jelcino kadencijos pabaigoje, reikėjo užtikrinti stabilų prezidentų pokytį, kad jėgos balansas nepasikreiptų į komunistų partijos rankas ir Rusija netaptų nuolatinių revoliucijų auka. Šioje perspektyvoje Putinas tęsė praeitos vyriausybės darbus. Visgi, svarbiausiu momentu reikėtų laikyti užsienio politikos požiūrio pasikeitimą, kuris įvyko keičiantis nuo pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio sintezės iki transimperialistinio požiūrio. Nors V. Putinas savo prezidentavimo pradžioje galėjo būti laikomas pro-vakarietišku ir siekiančiu bendradarbiauti su pagrindiniais Vakarų Europos bei JAV lyderiais, tokia užsienio politika pasikeitė į Rusijos nacionalinės didybės aukštinimą, pridedant Eurazijos ir slavofilijos ideologijas.

Šio pokyčio centre yra matoma klanų, kurie yra pagrindiniai rentų gavėjai iš energetikos sektoriaus, kova. Rusijos priklausomybė nuo ekonomikos veiksmų, sudarė tokias sąlygas, kuriose yra remiamasi į pagrindines sferas, generuojančias didžiausias rentas, kaip energetikos sektorius. Čia vyrauja tokios įmonės kaip Rosneft ar Gazprom, kurios atitinkamai yra valdomos skirtingų klanų. Ekonominė politika stabilizuoja vidinius efektus, kas gali būti matoma argumente, jog V. Putino režimo įsitvirtinimas buvo sėkmingas dėl buvusių ekonominio pakilimo sąlygų. Energetikos sektoriai buvo atiduoti klanų kontrolei, nes valstybėje buvo reikalingas stabilumo garantas, priešingas, nei buvo B. Jelcino laikais, kuomet pagrindinės įmonės buvo valdomos oligarchų.

Nors pavadinimai ir sąvokos per laiką keitėsi, pagrindinė klanų kova yra tarp *siloviki* ir liberalų. Jelcino valdymo laikais buvo bandoma balansuoti tarp klanų valdžioje, taip pat, kaip ir Putino

valdžioje. Skirtumas buvo tai, jog Jelcino prezidentavimo laikotarpiu iškilo liberalai, kas sukūrė privatizacijos bangą valstybėje ir leido įsitvirtinti oligarchams su tokiais įmonėmis kaip Yukos, Sibneft bei TNK-BP. Po prezidentų pakeičio, Putinas siekė atsverti liberalų įtaką su *siloviki* klanu, kas leido prasidėti nacionalizacijos projektui. *Siloviki* klanu idėja buvo kontroliuoti Rusijos ekonomika strateginiuose sektoriuose, kas įtvirtino didžiules, kertines Rosneft bei Gazprom įmones energetikos sektoriuose. D. Medvedevo prezidentavimo laikotarpis parodė ryšį tarp klanų kovos ir užsienio politikos. Tai buvo sąlyginis grįžimas prie bendradarbiavimo su Vakarų valstybėmis ir pastangomis vykdyti esmines valdančiojo aparato reformas. Konfliktas Sirijoje gali būti matomas per elito grupių susistumdymą. *Siloviki* visuomet daugiau palaikė karo tęsimą iki pabaigos, o liberalai norėjo atsitraukti ir pergalvoti susitarimus su Vakarais. 2016 metų kariuomenės patraukimas iš Sirijos gali būti matomas kaip Putino arbitravimo manevras, kuriame yra palaikoma dalis liberalų idėjos, bet visiškai neatsitraukiama.¹⁵¹

Visgi, liberalų klanas pradėjo griūti, nes Medvedevui nepavyko sukurti stipraus tinklo terpėje, kurioje jau buvo *siloviki* valdomi pagrindiniai resursai. Teigiama, kad tas pats mechanizmas, kuris leido Medvedevui tapti prezidentu, sulaukė jį nuo savo klanu įtvirtinimo bei partijos kūrimo. Paraleliai ir vykdytos reformos buvo sėkmingos tik tiek, kiek tai nepaveikė klanų įtvirtintos valdžios. Tai leido *siloviki* klanui įrodyti savo pajėgumus ir tą faktą, kad dabar jis yra pakilime.

Siloviki planas kontroliuoti Rusijos politiką buvo apibrėžtas dar 2003 metais ir sąlyginai sėkmingai įvykdytas. *Siloviki* klanas padėjo pagrindus įsitikinimui, jog Rusijos išteklių priklauso valstybei, dėl to privatizacija yra negalima bei iškeltas ortodoksų bažnyčios palaikymas, Rusijos didybės vaizdinys bei rasizmo ir antisemitizmo apraiškos. Nikolajus Patruševs, tapęs FSB vadu, praleido daug laiko stengdamasis įtvirtinti saugumo instituciją, kaip pagrindinį prezidento galios šaltinį, įtikinėdamas, jog negalima pasitikėti Jungtinėmis Amerikos Valstijomis. Jurijus Lužkovas bei Igoris Sečinas dar nuo 2008 metų teigė, jog Krymas nėra Ukrainos dalis. Teigiama, kad Krymo konfliktas daugiau buvo susietas su Putino interesais išlaikyti režimą, o ne Rusijos Federacijos nacionaliniu identitetu.¹⁵² O kada buvo planuojama parduoti Bashneft JAV investuotojams, I. Sečinas įtikino Putiną, jog Bashneft vadovas Vladimiras Jevtušenkovas yra išdavikas, kas paskatino jo suėmimą ir leido Rosneft perimti dalį įmonės vadovavimo.¹⁵³ *Siloviki* klanas, turėdamas artimą priėjimą prie prezidento, formavo užsienio politikos požiūrį, tačiau sunku viską pastatyti tik ant *siloviki* vertybių įsitvirtinimo politikoje.

¹⁵¹ Alexandr Bovdunov, „Withdrawal from Syria and Putin’s Dual Realism“, 2016, <http://katehon.com/article/withdrawal-syria-and-putins-dual-realism> [Žiūrėta 2018 04 22]

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Zygars, *All the Kremlin’s Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, 305-308.

Daugeliu atžvilgių vertybių svarba *siloviki* klane užsibaigia ties pragmatišku siekimu išnaudoti valstybę asmeninei finansinei naudai. Viskas gali būti suvedama į siekį užsitikrinti tvirtas pozicijas rentų perskirstymo sistemoje. Nafta tampa geopolitiniu įrankiu ir tai yra pastebima, kuomet Rusija nusprendžia rizikuoti investuojant į nestabilias ekonomikas. Pavyzdžiu gali būti Venesuela¹⁵⁴, kurioje derybos vyksta per I. Sečino Rosneft ir yra stengiamasi sukurti įtakos sferą ten, kur JAV nepasisekė. Taip pat, Vakarų sankcijos Rusijai verčia Rosneft ieškoti naujų partnerių. Venesuelos modelis yra planuojamas ir Vidurio Azijoje, kur Rusija nori sustiprinti savo santykius su Bashar al-Assad'u, sustiprinti ryšius su Iranu ir taip susikurti skirti tarp Turkijos ir Vakarų valstybių. Ir nors Sirijoje Rusija formaliai priešinasi kurdų nepriklausomybei, Rosneft pasirašė sutartis su Kurdistano regionine valdžia dėl naftos išgavimo teisių.¹⁵⁵ Rusija turi labai nedaug pagrindinių nacionalinių interesų Sirijoje. Rusijos palaikymas Sirijai panašu yra daugiau emocinis, nei racionalus ir daugiau remiasi į idėją, jog negalima prarasti Sirijos, nes tai būtų paskutinių Sovietų Sąjungos galios vidurio Azijoje praradimas.¹⁵⁶ Visgi, tai pilnai gali būti aiškinama ir per pastangas užsitikrinti ekonominį stabilumą energetikos sektoriuje. Nors V. Putinas turi susikūręs stipraus lyderio įvaizdį tiek valstybės viduje, tiek išorėje, jis gali būti laikomas klanų kovos manifestacija, kas yra matoma per požiūrio į užsienio politiką pokytį. Iš tiesų, analizė demonstruoja, jog klanų kova turėjo stiprią įtaką dabartinei Rusijos užsienio politikai. O stabilus suplanuotas *siloviki* klanų kilimas turi būti analizės vienetu, norint suprasti komplikotą ir dažnai, iš pažiūros, neracionalią Rusijos užsienio politiką.

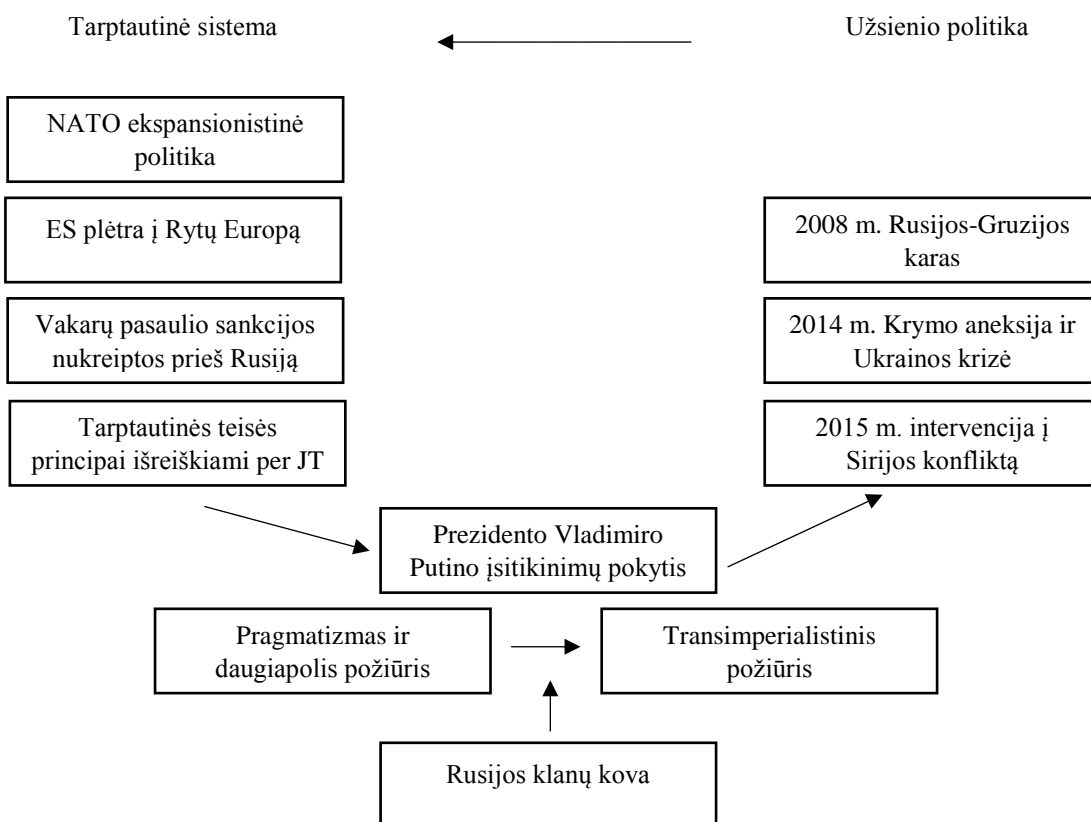
¹⁵⁴ Clifford Krauss, „Russia Uses Its Oil Giant, Rosneft, as a Foreign Policy Tool“, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/29/business/energy-environment/russia-venezuela-oil-rosneft.html> [žiūrėta 2018 04 22]

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Daniel W. Drezner, „Dear realists: please explain Russia“, 2012, <http://foreignpolicy.com/2012/06/28/dear-realists-please-explain-russia/> [žiūrėta 2018 04 22]

Grafikas nr. 3

Sukurta autoriaus

Neoklasikinio realizmo rémuose, analizuojant valstybės elito įsitikinimų klasterį, dažnai yra išskiriamas valstybės prezidentas Vladimiras Putinas. Su pastarojo asmenybės kultu yra siejamas režimo stabilumas, visgi šia idėja yra suabejojama, kas leidžia išryškinti klanų poveikį užsienio politikai. Putino užsienio politikos pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio sintezės pasikeitimas į transimperialistinį požiūrį, gali būti siejamas su klanų kova Rusijos valdžioje. *Siloviki* klanų įsitvirtinimas išstumiant Jelcino šeimos klaną bei stengiantis įveikti liberalus, demonstruoja naujo vertybinio požiūrio įsitvirtinimą bei santykio su užsienio valstybėmis pasikeitimą. Argumentuojama, jog klanų kovos kryptis link *siloviki* klanų iškilimo padarė įtaką Rusijos užsienio politikai ir išvardintų kertinių įvykių atsiradimui, per susiformavusį požiūrį ir ekonominių aspektų išryškirimą, stengiantis išsaugoti elito pozicijas valdžioje.

Išvados

Šio darbo tikslas buvo atrasti priežastinių ryšių grandinę, kurioje Rusijos klanai veikia užsienio politikos formavimą. Tai atskleidė vidinių veiksnių derinimo su išoriniais svarbą, nes tapo aišku, jog Rusijos užsienio politikos negalima analizuoti tik kaip reakcijos į tarptautinę sistemą. Tiek struktūrinių, tiek vidinių veiksnių sureikšminimas neatsižvelgiant į jų tarpusavio sąveiką neleidžia giliau pažiūrėti į konkretaus atvejo specifiką. Dėl šios priežasties, mokslinio darbo rėmuose buvo pasirinkta neoklasikinio realizmo teorija, kuri leido analizuoti vidinius veiksnius, neatmetant tarptautinės sistemos spaudimo svarbos, kuri yra išreiškiamą per neorealizmo logiką.

Pasitelkiant sisteminės proceso analizės metodą, darbo logika buvo suskirstyta į konkrečius žingsnius, sekant į teoriją orientuoto modelio logika. Pirmajame, teorijos formulavimo žingsnyje buvo analizuojama Rusijos užsienio politika neorealizmo perspektyvoje, kas leido apsibrėžti tarptautinės sistemos kintamuosius, kurie įrėmina valstybių veikimą, bet tiesiogiai neveikia užsienio politikos. Nors pati neorealizmo teorija su tokiu teiginiu nesutiktų, pasirinktų kertinių veiksmų tarptautinėje erdvėje analizė pademonstravo, jog galima įžvelgti trūkstamas priežastingumo grandis šiame aiškinyje. Rusijos-Gruzijos kare buvo pasitelkiamas veiksmų legitimizavimas per tarptautinės teisės principus ir humanitarizmo šydą. Ukrainos krizės atveju galima buvo suabejoti veiksmų racionalumu, ypač atsižvelgiant į Krymo aneksiją, kurios kontekste galima abejoti ar Ukraina buvo rimta saugumo grėsmė Rusijai bei ar įstojimas į ES ir NATO buvo neišvengiamas ir keliantis grėsmę Rusijai. Iš kitos pusės, po Krymo aneksijos Rusija save pastatė į prastesnes pozicijas tarptautinėje sistemoje daugelio valstybių perspektyvoje išryškinant save kaip potencialią grėsmę ir paskatinant sankcijų įvedimą. Paraleliai, intervencijoje į Siriją buvo sunku įžvelgti tvirtus nacionalinius interesus.

Siekiant atsverti struktūrinį požiūrį ir atkreipti dėmesį į vidinių faktorių svarbą buvo pasitelkta valstybės pajėgumų analizė. Neorealizmo fasadas Rusijos užsienio politikos analizėje buvo išsklaidytas, gilinantis ir analizuojant Rusijos režimo specifiką. Rusijos-Gruzijos karo pasėkoje buvo išryškintos Rusijos kariuomenės trūkumai. O abi intervencijos į Ukrainą ir Siriją buvo tik „geriausios“ Rusijos pusės demonstracija, paraleliai slepiant egzistuojančias problemas. Tai sukūrė realistinio požiūrio fasadą, kuomet yra analizuojama Rusijos politika, nors nėra atsižvelgiama į vidaus institucijas. Pagal tradicinį valstybės pajėgumų apibrėžimą, Rusija nėra stipri valstybė, tačiau režimas išlieka stabilus, nes valstybė yra stipri tose sferose, kurios jai yra svarbios ir šioje vietoje atsiranda vidiniai klanų interesai išlaikyti režimą stabilu.

Neoklasikinis realizmas apjungia skirtingus požiūrių kampus iš neorealizmo ir valstybės pajėgumų analizės perspektyvų. Neorealizmo teorija buvo panaudojama tarptautinės sistemos apibrėžimui, o neoklasikinis realizmas pasiūlė atsižvelgti į įsiterpiančius kintamuosius, kodėl

sistemoje ne visados veikiama pagal galios balanso principą. Tai leido pereiti į antrąjį žingsnį, kuriame formuluojamos prognozės remiantis suformuoti teorija. Buvo išskiriami pagrindiniai nepriklausomi kintamieji, kylantys iš neorealizmo ir valstybės pajėgumų analizės. Tai yra NATO ekspansionistinė politika, ES plėtra į Rytų Europą, Vakarų pasaulio sankcijos bei tarptautinės teisės principai. Nepriklausomi kintamieji leido apibrėžti tarptautinę sistemą kaip neskaidrią ir sąlyginai apribojančią veiksmus, kas išryškino valstybės elito įsitikinimų, kaip esminio klasterio svarbą Rusijos užsienio politikoje. Kuo sistema yra neskaidresnė, tuo daugiau laisvės atsiranda elitui formuoti užsienio politiką pagal savo preferencijas ar interesus. Struktūriniai suformuluoti pavyzdžiai turi paaiškinamąją galią, tačiau jie yra daugiau siejami su galios demonstravimu bei regioninės hegemonijos siekimu, nors iš tiesų, jie tarnauja tik valdžios išlaikymui, nes įsiterpiančiam valstybei, kaip įsiterpiančiam kintamajam, paaiškėja, jog ekonomika yra tiesiogiai siejama su galios išlaikymu valdžioje, dėl to klanai, kurie turi priėjimą prie svarbiausių energetikos ir kitų resursų, turi svarbų poveikį formuojant Rusijos užsienio politiką.

Nuo šio tvirto teorinio pagrindo buvo atspiriama ir pradedama analizuoti klanų kovos poveikį Rusijos užsienio politikos formavimui, sekant trečiuoju refleksijos žingsniu sisteminėje proceso analizėje. Iš pažiūros, Rusijos užsienio politika dažnai yra suvedama į vieną asmenį – Vladimirą Putiną, kuris yra vaizduojamas kaip valstybės stabilumo garantas. Tačiau tyrimo plotmėje yra suabejojama šiuo teiginiu, nes net ir galingiausias valdovas yra priklausomas nuo artimiausios jį supančios grupės. V. Putino įsitvirtinimas buvo veikiamas išorinių veiksnių, dėl gerų susiklosčiusių ekonominių sąlygų, bei vidinių veiksnių, nes artimas klanų ratas siekė kontroliuoti privatizaciją, riboti demokratiją ir iškelti Rusijos galybę. Įžvelgiant Putino priklausomybę nuo aplinkos, buvo suabejota ir pačių Putino pažiūrų stabilumu, kas prasidėjo nuo to fakto, jog pastarasis buvo pasirinktas kaip B. Jelcino įpėdinis. V. Putinas savo prezidentūros pradžioje stengėsi atrodyti kaip patrauklus modernios valstybės vadovas, tačiau pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio sintezė užsienio politikoje, ilgainiui pasikeitė į transimperialistinį požiūrį. Tai suponuoja mintį, jog V. Putinas yra klanų kovos manifestacija.

Pagrindinė kova vyko tarp *siloviki* ir liberalų klanų. B. Jelcino laikais įvyko liberalų klanų iškilimas, nors buvo bandoma balansuoti su konservatyvesnes pažiūras turinčiais asmenimis. Liberalų įsitvirtinimas valdžioje davė kelią privatizacijai ir leido iškelti oligarchams kartu su tokiomis įmonėmis kaip Yukos, Sibneft bei TNK-BP. V. Putinui atėjus į valdžią buvo suvokta, jog pagrindinė Jelcino vadovavimo problema buvo vieno klanų įsitvirtinimas virš kitų. Todėl buvo bandoma atsverti šį efektą su *siloviki* klanu, kas leido pradėti nacionalizacijos projektą strateginiuose valstybės sektoriuose, kuriuose yra didžiausios rentos ir taip iškilo didžiulės valstybės valdomos įmonės kaip Rosneft ar Gazprom. Yukos byla, kurios pasėkoje buvo suimtas M. Chodorkovskis pažymėjo metą,

kuris leido *siloviki* klanui perimti pagrindines galios struktūras ir išstumti Jelcino šeimos klaną. Siloviki klanas stabiliai kilo į viršų vadovaudamasis idėjomis, jog Rusijos ištekliai priklauso valstybei, ortodoksų bažnyčios palaikymu bei Rusijos didybės vaizdiniu. Tuo tarpu, Jelcino šeimos vietoje, tam tikra prasme, atsirado liberalai, kurie savo ruožtu buvo atskiras klanas, tačiau vadovavosi panašiomis idėjomis į privatizaciją, nors ir truputį nuosaikesnėmis, bei turėjo persidengiančių narių, kaip Aleksandras Vološinas. Liberalų klanas turėjo subalansuoti vis labiau įsitvirtinančius *siloviki* klanu narius, kas galiausiai lėmė ir D. Medvedevo pasirinkimą kaip Putino įpėdinio. D. Medvedevo prezidentavimo laikotarpis išryškino klanų efekto užsienio politikos formavimui svarbą, kadangi politika tuo metu tapo panašesnė į V. Putino prezidentavimo pradžioje reiškiamą pragmatizmo išaukštinimą.

Visgi balansas nebuvo pasiektas ir galia įsitvirtino *siloviki* pusėje. Tai iš dalies įvyko dėl to, nes Medvedevas nesugebėjo įkurti stipraus vieningo klanu bei pastangos modernizuoti režimą buvo sėkmingos tik tiek, kiek jos netrukdytų pareigūnų pozicijoms valdžioje. Tuo tarpu, *siloviki* klanas turėjo artimą priėjimą prie prezidento V. Putino. Nikolajus Patruševs dėjo daug pastangų įtikinėjant Putiną, jog negalima pasitikėti JAV, o FSB yra vienintelis saugumo garantas. Paraleliai dar nuo 2008 m. Jurijus Lužkovas ir Igoris Sečinas pradėjo viešai teigti, jog Krymas nėra Ukrainos dalis. Vidiniai veikėjai turintys didžiausią įtaką užsienio politikos formavimui yra tie, kurie turi pakankamai galios paveikti vadovo ar kito svarbaus pareigūno vietą. *Siloviki* ir liberalų klanų kovoje, *siloviki* stabiliai didino savo įsitvirtinimą ir tapo pagrindiniu klanu Rusijos politikoje, o energetiką pavertė geopolitiniu įrankiu.

Ketvirtajame, išvadų, žingsnyje buvo sudėliota pilna priežastinių ryšių grandinė, kurioje Vladimiro Putino pragmatizmo ir daugiapolio požiūrio sintezės pokytis į transimperialistinį požiūrį gali būti siejamas su klanų kova įvykusia Rusijos valdžioje. *Siloviki* klanas, remdamasis savo 2003 m. planu nuosekliai įtvirtino savo pozicijas valdžioje, pastangose veikti Rusijos užsienio politiką. Tai buvo itin svarbu norint išlaikyti pozicijas valdžioje ir nepertraukiamą rentų dalinimąsi. Dėl šios priežasties, Rusijos užsienio politikos veiksmai gali būti siejami ne su nacionalinio intereso siekimu, bet su pastangomis užsitikrinti ekonominį stabilumą energetikos sektoriuje, kas gali būti matoma Igorio Sečino Rosneft kompanijos sulyginime su užsienio reikalų ministerija. Todėl praskleidus Rusijos juodąją dėžę, svarbu atkreipti dėmesį į klanų kovos poveikį užsienio politikos formavimui, nes sekantis lūžis gali įvykti ne dėl paprasčiausio reagavimo į tarptautinės sistemos pasikeitimus, bet dėl vidinių individualių interesų siekio ir klanų galios persiskirstymo.

Literatūros saraksts

1. A Short Guide to the Russian Political System, 2018, <http://www.rogerdarlington.me.uk/Russianpoliticalsystem.html>
2. Allcock, Simon, „Explaining Russia’s Intervention in Syria in September 2015“, 2016, <https://www.e-ir.info/2016/02/28/explaining-russias-intervention-in-syria-in-september-2015/>
3. Aslund, Anders, „Is Vladimir Putin Losing His Grip?“, 2017, <https://www.project-syndicate.org/commentary/putin-russia-presidential-election-navalny-by-anders-aslund-2017-10>
4. Becker, Michael E., Matthew S. Cohen ir Sidita Kushi, „Reviving the Russian empire: the Crimean intervention through a neoclassical realist lens“, *European Security*, 25 (1), 2016.
5. Belo, Dani, „Russian Foreign Policy Beyond the Aged Siloviki“, 2017, <http://www.iaffairscanada.com/2017/russian-foreign-policy-beyond-the-aged-siloviki>
6. Bennet, Andrew ir Jeffrey T. Checkel, *Process tracing: from metaphor to analytic tool*, Cambridge: Cambridge University press., 2015.
7. Bovdunov, Alexandr, „Withdrawal from Syria and Putin’s Dual Realism“, 2016, <http://katehon.com/article/withdrawal-syria-and-putins-dual-realism>
8. Bremmer, Ian ir Samuel Charap, „The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want“, *The Washington Quarterly*, 30 (1), 2010.
9. Carpes, Mariana, „From breadcrumbs to threads of wool: Building a neoclassical realist approach for the study of regional powers nuclear choices“, 2014, <https://d-nb.info/1081768150/34>
10. Cheloukhine, Serguei ir Joseph King, *Corruption networks as a sphere of investment activities in modern Russia*, *Communist and Post-Communist Studies*, 40 (1), 2007.
11. Clausewitz, Carl von, *On war*, Princeton: Princeton University Press, 1989.
12. Cook, Samuel J., „The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective“, 10 *U. St. Thomas J.L. & Pub. Pol’y*, 2015.
13. Cooley, Alexander, „Russia and the West from Alexander to Putin: Honor in International Relation“, *Slavic Review* 73 (1), 2014.
14. Dawisha, Karen, „Is Russia's Foreign Policy That of a Corporatist-Kleptocratic Regime?“, *Post-Soviet Affairs*, 27 (4), 2013.
15. Dawisha, Karen, „The Putin Principle: How It Came to Rule Russia“, *World Affairs Journal*, 2015, <http://www.worldaffairsjournal.org/print/96732>
16. Derinova, Anna, „Who Rules Russia?“, 2013, <http://www.e-ir.info/2013/05/22/who-rules-russia/>
17. Doyle, Michael, *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, London: W. W. Norton & Company, 1997.
18. Drezner, Daniel W., „Dear realists: please explain Russia“, 2012, <http://foreignpolicy.com/2012/06/28/dear-realists-please-explain-russia/>
19. Dunnett, Chris, „A Reply to John Mearsheimer: Putin is Not a Realist“, *Ukraine Crisis Media Center*, 2014, <http://uacrisis.org/9283-reply-john-mearsheimer-putin-realist>

20. Easter, Gerald M., „Preference for Presidentialism: Postcommunist Regime Change in Russia and the NIS“, *World Politics*, 49 (2), 1997.
21. Galeotti, Mark, „Don't buy the hype: Russia's military is much weaker than Putin wants us to think“, 2016, <https://www.vox.com/2016/2/23/11092614/putin-army-threat>
22. Gelman, Vladimir, „Institution Building and „Institutional Traps“ in Russian Politics“, Kn. Maria Lipman ir Nikolay Petrov (Sud.) *Russia in 2020: Scenarios for the Future*, Carnegie Endowment for International Peace, 2011.
23. George, Alexander L. ir Andrew Bennet, *Case studies and theory development in the Social Sciences*, MIT Press: Massachusetts, 2005.
24. Golovics, József, „Contemporary Realism in Theory and Practice. The Case of the Ukrainian Crisis“, 2017, <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/142-nemzetkozi-gazdasag-es-tarsadalom/907-contemporary-realism-in-theory-and-practice-the-case-of-the-ukrainian-crisis>
25. Gourevitch, Peter, „The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics“, *International Organization*, 32(4), 1978.
26. Grobman, Ekaterina, „Inside the power struggle within the Russian elite“, 2016, <http://www.russia-direct.org/analysis/inside-power-struggle-within-russian-elite>
27. Haas, Ernst B., *The Uniting of Europe: Political, Social, ad Economic Forces, 1950-1957*, California: Stanford University Press, 1958.
28. Hall, Peter A., „Aligning Ontology and Methodology in Comparative Research“, 2003, <https://scholar.harvard.edu/hall/publications/aligning-ontology-and-methodology-comparative-research>
29. Hall, Peter A., „Systematic process analysis: when and how to use it“, 2006, <https://scholar.harvard.edu/hall/publications/systematic-process-analysis-when-and-how-use-it>
30. Hashim, S. Mohsin, „Putin's Etatization project and limits to democratic reforms in Russia“, *Communist and Post-Communist Studies*, 38 (1), 2005.
31. Hussain, Zaara Zain, „The effect of domestic politics on foreign policy decision making“, 2011, <http://www.e-ir.info/2011/02/07/the-effect-of-domestic-politics-on-foreign-policy-decision-making/>
32. Jensen, Donald N., „Russian Clans' Ongoing Feud“, *Institute of Modern Russia*, 2013, <https://imrussia.org/en/politics/489-russian-clans-ongoing-feud>
33. Kasčiūnas, Laurynas, Marius Laurinavičius ir Vytautas Keršanskas, „Vladimir Putin's pyramid of rule: Who really governs Russia?, 2014, <https://en.delfi.lt/central-eastern-europe/vladimir-putins-pyramid-of-rule-who-really-governs-russia.d?id=65432116>
34. Keohane, Robert O. ir Joseph S. Nye, „Power and Interdependence“, *International Organization*, 41 (4), 1987.
35. Kocher, Matthew Adam, „State Capacity as a Conceptual Variable“, 2010, <http://yalejournal.org/wp-content/uploads/2010/09/105212kocher.pdf>
36. Korolev, Alexander, „Theories of Non-Balancing and Russia's Foreign Policy“, *Journal of Strategic Studies*, DOI: 10.1080/01402390.2017.1283614, 2017.
37. Krauss, Clifford, „Russia Uses Its Oil Giant, Rosneft, as a Foreign Policy Tool“, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/29/business/energy-environment/russia-venezuela-oil-rosneft.html>

38. Lake, David A., *Hierarchy in International Relations*, London: Cornell University Press, 2011.
39. Ledeneva, Alena, „From Russia with Blat: Can Informal Networks Help Modernize Russia?“, *An International Quarterly*, 76 (1), 2009.
40. Lindvall, Johannes ir Jan Teorell, „State Capacity as Power: a Conceptual Framework“, 2017, https://projects.iq.harvard.edu/files/pegroup/files/lindvallteorell2017_updated.pdf
41. Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman ir Jeffrey W. Taliaferro, *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
42. Manning, Nick, „How can we measure state capacity? Do you start upstream or downstream?“, 2014, <http://blogs.worldbank.org/governance/how-can-we-measure-state-capacity-do-you-start-upstream-or-downstream>
43. March, Luke, „Managing Opposition in a Hybrid Regime: Just Russia and Parastatal Opposition“, *Slavic Review*, 68 (3), 2009.
44. Mearsheimer, John J., „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault“, 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>
45. Mehdi, Ahmed ir Shamil Yenikeeff, „Governors, Oligarchs, and Siloviki: Oil and Power in Russia“, *Institut francais des relations internationales*, 46 (14), 2013.
46. Moravcsik, Andrew, „From the Outside In: International Relations and the „Obsolescence“ of Comparative Politics“, 1996, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/apsa-cp.pdf>
47. Motyl, Alexander, „Five fatal flaws in realist analysis of Russia and Ukraine“, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/03/03/five-fatal-flaws-in-realist-analysis-of-russia-and-ukraine/?utm_term=.140dafc44963
48. OECD Data, „Russian Federation“, <https://data.oecd.org/russian-federation.htm#profile-economy>
49. Pabiržis, Dovaidas, „„Rosneft“ tampa antra Rusijos užsienio reikalų ministerija“, 2018, <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/04/22/rosneft-tampa-antraja-rusijosuzsienio-reikaluministerija>
50. Peter, Laurence, „Syria war: Who are Russia's shadowy Wagner mercenaries?“, 2018, <http://www.bbc.com/news/world-europe-43167697>
51. Petrov, Nikolay, Maria Lipman ir Henry E. Hale, „Three dilemmas of hybrid regime governance: Russia from Putin to Putin“, *Post-Soviet Affairs*, 30 (1), 2014.
52. Powell, Robert, „Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate“, *International Organization*, 48 (2), 1994.
53. Przeworski, Adam, *Democracy in a Russian Mirror*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
54. Putnam, Robert D., „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games“, *International Organization*, 42(3), 1988.
55. Radivilova, Anna, „Neo-Classical Realism and Russia-China Relations: Explaining Russia’s Post-Soviet Foreign Policy“, 2003, <http://online.sfsu.edu/andrei/RusFSU/747sampleRadivilova.htm>
56. Ramani, Samuel, „Karen Dawisha on Russia’s Middle East Strategy“, 2015, https://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/karen-dawisha-on-russias-_b_8427242.html

57. Reichwein, Alex, „Security, Geopolitics, or Irredentism? Explaining Russian Foreign Policy from a Neoclassical Realist Perspective“, 2016 http://www.uni-giessen.de/fbz/fb03/institute/ifp/personen/reichwein/data/NCR_Russian_Foreign_Policy_ISA_2016_Reichwein
58. Ricciuti, Roberto ir Domenico Rossignoli, „Bridging Economics and International Relations to Understand State Capacity and War in Sub-Saharan Africa“, *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 23 (4), 2017.
59. Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro ir Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2016.
60. Romanova, Tatiana, „Neoclassical Realism and Today’s Russia“, 2012, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Neoclassical-Realism-and-Todays-Russia-15681>
61. Rose, Gideon, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics*, 51 (1), 1998.
62. Sandholtz, Wayne ir Mark M. Gray, „International Integration and National Corruption „, *International Organization*, 57(4), 2003.
63. Slider, Darrel, „How United is United Russia? Regional Sources of Intra-party Conflict“, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 26 (2), 2010.
64. Soldatov, Andrei ir Michael Rochlitz, „The Siloviki in Russian Politics“, <https://static1.squarespace.com/static/55510affe4b06afeca50df07/t/57f9397c46c3c42b614e6c73/1475950973061/Siloviki+Final+Oct+8+.pdf>
65. Staun, Jorgen, „Siloviki Versus Liberal-Technocrats: The Fight for Russia and its Foreign Policy“, 2007, <https://www.files.ethz.ch/isn/35135/diisreport-2007-9.pdf>
66. Taylor, Brian D., *State Building in Putin’s Russia: Policing and Coercion after Communism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
67. Tomada, Riccardo, „Does Neoclassical Realism Provide a Compelling Approach to Military Change?“, 2015, <http://www.e-ir.info/2015/03/17/does-neoclassical-realism-provide-a-compelling-approach-to-military-change/>
68. Way, Lucan A., „Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine“, *World Politics*, 57 (2), 2005.
69. White, David ir Marc Herzog, „Examining state capacity in the context of electoral authoritarianism, regime formation and consolidation in Russia and Turkey“, *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (4), 2016.
70. White, David, „State capacity and regime resilience in Putin’s Russia“, *International Political Science Review*, 39 (1), 2018.
71. Wyatt, Caroline, „Bush and Putin: Best of friends“, *BBC News*, 2001, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1392791.stm>
72. Zygur, Mikhail, *All the Kremlin’s Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, New-York: Public Affairs, 2016.

SUMMARY

Clan struggle for power – the relation between domestic and foreign policy in Russia

The aim of this thesis was to trace the chain of causal relationships where Russian clans affect the foreign policy formation. This has revealed the importance of synthesis between internal and external factors, as it became clear that Russian foreign policy cannot be analyzed only as a reaction to the international system. Therefore, neoclassical realism theory was selected within the framework of the research, which enabled the analysis of internal factors, whilst considering the importance of pressures of the international system.

Systematic process analysis method divided the analysis into four steps. In the first step of theory formation, Russia's foreign policy was analyzed in the perspective of neorealism. This assisted in defining the variables of the international system, which framed the actions of the states. The analysis exposed the missing causal links of the neorealism approach to the Russian foreign policy. Therefore, state capacity of Russian Federation was employed to balance the structural approach with the importance of internal factors. The facade of neorealism in the Russian foreign policy has been dispelled by deepening the analysis of the specific regime. The Russo-Georgian War highlighted the deficiencies of the Russian army. The two following interventions into Ukraine and Syria were just a demonstration of "the best" side of Russia, whilst simultaneously concealing the existing problems.

Neoclassical realism enabled the combination of the different perspectives of neorealism and the state capacity analysis. The second methodological step was deriving predictions from the theory. The main independent variables emerged from the analysis of neorealism and state capacity. They were NATO's expansionistic policy, the integration of Eastern Europe into EU, the international sanctions and the principles of international law. Independent variables defined the international system as having low clarity and being relatively restrictive. This highlighted the importance of leaders images cluster in Russian foreign policy. When operating with state as the intervening variable, it became clear that the economy is directly related to the maintaining of power in the government. As a result, clans who have the access to the most important sectors such as energy have a significant influence on the formation of the Russian foreign policy.

Solid theoretical basis enabled the analysis of the influence of clan struggle for power on the formation of Russian foreign policy. In the third step of making observations it seemed that Russian foreign policy is reduced to one person - Vladimir Putin, who is portrayed as a guarantee for state stability. However, this statement was challenged because even the most powerful ruler is dependent on the group surrounding him. At the inception of his presidency, Putin projected the image of an

attractive leader of a modern state, but the synthesis of the pragmatist and multipolar view to foreign policy, eventually changed to a transimperialistic approach. This implied that Putin is a manifestation of a clan struggle for power.

The main struggle took place between siloviki and liberal clans. During Yeltsin reign, the liberal clan took power and paved the way for privatization which allowed oligarchs to emerge. When Putin came to power, an attempt was made to balance the woeful entrenchment of liberals with the siloviki clan. This launched the nationalization project of the strategic sectors of the state with the highest rents, thus creating powerful state-owned companies such as Rosneft or Gazprom. The Yukos case, which led to the arrest of M. Khodorkovsky, was a window for the siloviki clan to take over the main structures of power and to diminish the Yeltsin family clan. The siloviki clan steadily rose to power, meanwhile, liberal clan emerged in place of Yeltsin family which held similar ideas about privatization, albeit slightly more modest. The liberal clan had to balance the increasingly more powerful siloviki clan members, which ultimately led to Medvedev becoming Putin's successor. D. Medvedev's term of presidency highlighted the importance of the clan's effect on foreign policy formation, as politics at that time became more pragmatic mimicking the beginning of Putin's presidency. However, Medvedev was unable to establish a strong united clan, and efforts to modernize the regime were unsuccessful.

In the fourth step of drawing conclusions the chain of causal relationships was formed. The transformation of Vladimir Putin's synthesis of pragmatist and multipolar approach into the transimperialist approach can be attributed to the clan struggle for power in Russia. The siloviki clan, building on the 2003 the plan, has consistently consolidated its positions in the government, in its efforts to affect Russian foreign policy. This was crucial in maintaining the power in government and in sustaining uninterrupted rents. For this reason, the foreign policy of Russia is linked not to the pursuit of national interests but to the efforts to secure economic stability in the energy sector. This is seen in the comparisons of Igor Sechin's Rosneft company with the Ministry of Foreign Affairs. Therefore, when opening the black box of Russian government, it is important to draw attention to the effect of the clan struggle for power on the formation of the foreign policy. The next pivot point in the foreign policy might not be related to the changes in the international system, but to the changes of internal individual interests and the redistribution of clan power.